

IFJÚSÁGI MELLÉKLETTEL

Édes Anyanyelvünk

2012. FEBRUÁR

XXXIV. ÉVF. 1. SZÁM

A TARTALOMBÓL:

Büky László:

Az egértől a frissítésig

Balázs Géza:

Google és Magoogle fia vagyok én...

Kemény Gábor:

Hajaz valamire

Mészár Kata:

Adom!

Minya Károly:

Szó, szó, szó

Boksay Zoltán:

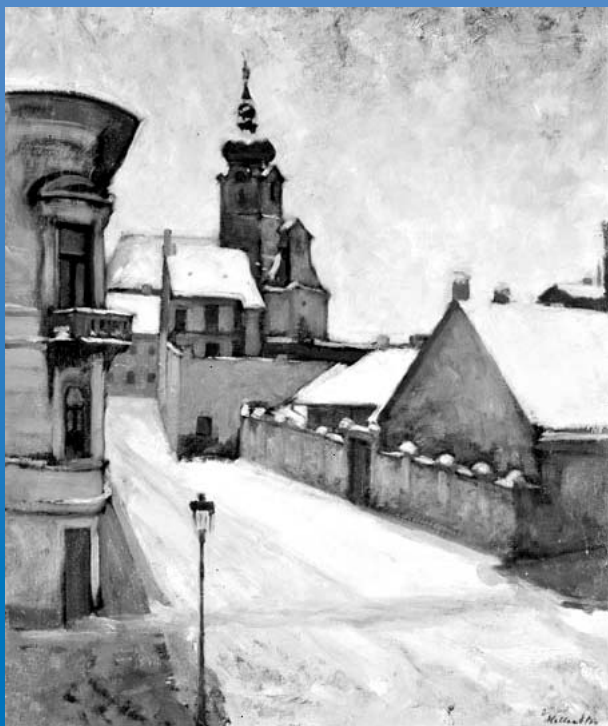
A Gáborék típusú nevek

Heltainé Nagy Erzsébet:

*Helyes és helytelen
a nyelvi tanácsadásban*

És:

**2012 nyelvészeti programjai,
hírek, keresztretjtvény,
nyelvi játékok**

**Heller Ödön: Kisvárosi részlet télen
(1908)**

É
A

Amikor pezsgő- és petárdadurrogás közben készül lapunk, abban reménykedünk, hogy 2012-ben az Édes Anyanyelvünk mindenki meglegedésére szolgál. Régi tervünk volt, hogy a lap terjedelmét bővítsük: szövegre került egy 6. szám megjelentetése is, de jobbnak láttuk, ha minden szám 4 oldallal gazdagabb lesz, így gyakorlatilag egy teljes számmal bővül az évfolyam. Több cikket jelentethetünk meg, és talán hamarabb. Több információt nyújthatunk az anyanyelvi mozgalmról, de arra törekszünk, hogy minden, a magyar nyelvi kultúrát érintő eseményről beszámoljunk. Minden évben egyszer ifjúsági melléklettel jelentkezünk (igaz, ez már régóta így van), s ez kivétel nélkül mindig lesz, mert a fiatalok ezt a mellékletet külön is terjesztik. Talán kevesen tudják: lapunk 5000 példányban jelenik meg.

Lapunk az új esztendőben

Szerkesztőségünk elhatározta, hogy a terjedelem növekedésével párhuzamosan igyekszünk a lapot szellősebbé (ezáltal olvashatóbbá) tenni, vagyis – ha van rá módunk – több képet, rajzot is közlünk. Sikeres rovatainkat megtartjuk, s örömmel fogadjuk új szerzők jelentkezését is. Az írásokat természetesen lektoráljuk. Információs rovatunk (Hírek, események) egyre gazdagabb, s ide is várjuk a híreket, eseményeket, friss könyvek adatait.

2012-ben a kormány jelentést kér a magyar nyelv helyzetéről. Szövetségünk elkészítette javaslatát, ezt áprilisi számunkban közreadjuk.

Hosszú idő óta először emeljük a lap árát – de még így is csak alig haladja meg egy napilapét, s nem éri el egy buszjegy árát. Ez persze támogatónknak köszönhető. És Önnek is, ha tagdíjával, támogatásával, 1%-os felajánlásával segíti az Anyanyelvpolók Szövetségét.

Boldog, sikeres új évet kíván olvasóinknak:

a szerkesztőség

A címlapon látható kép festője, **Heller Ödön** Budapesten született 1878-ban. Képzőművészeti tanulmányait Budapesten, Münchenben és Párizsban végezte. 1906-ban és 1907-ben a nagybányai művésztelepen dolgozott, majd 1908-ban Szegeden telepedett le, ahol főleg életképeket, tájképeket és portrékat festett. 1921-ben gyilkosság áldozata lett, halálának körülményei felderítetlenek maradtak. Egyes feltételezések szerint politikai indíttatásból, mások szerint féltékenységből gyilkolták meg. Barátja, Móra Ferenc *A festő halála* című első regényében örökítette meg Heller Ödön tragikus sorsát. Kevesek által ismert, hogy Heller Ödönnek Radnóti Miklós az unokaöccse volt.

TARTALOM

Lapunk az új esztendőben	2
Keckés Judit: Európai Nyelvi Díj a magyar nyelv tanításáért	3
Büky László: Egy csöppnyi magyar művelődéstörténet az <i>egértől</i> a <i>frissítésig</i>	4
Balázs Géza: Miért érdekes? Google és Magoogleg fia vagyok én...	5
Málnási Ferenc: „Olajágot viselő Noé galambja...”	6
Kemény Gábor: Új szavakat tanulok. <i>Hajaz</i> valamire	7
Mészár Kata: <i>Adom!</i>	8
Hajdu Endre: Ne „képzelődjünk”!	8
Minya Károly: Szó, szó, szó.	9
Boksay Zoltán: A <i>Gáborék</i> típusú nevek eredete	10
Maróti István: „A szeretet, a szépség a hitvallásom...” Beszélgetés Pozsgai Györgyi tanárnővel	11
Kemény Gábor (egy másik): <i>Rézlovas – bronzlovas</i>	12
Holczer József: <i>Fókuszál – oltári – alkatrészt</i>	12
Grétsy László: Éder Zoltán.	13
Balázs Géza: Pomogáts Béla.	13
Szamosvölgyi Péter: Megnyitó	14
Szakonyi Károly: Zárszó	14
Heltainé Nagy Erzsébet: <i>Helyes és helytelen</i> a nyelvi tanácsadásban.	15
www.manyszi.hu	16
Hírek, események.	17
Pontozó	18
Keresztrejtvény.	19
Új szavak, kifejezések (68.)	19
Nyelvész-leletek, nyelv-észleletek.	20
Ifjúsági melléklet	I–IV.

ÉDES ANYANYELVÜNK • AZ ANYANYELVÁPOLÓK SZÖVETSÉGÉNEK FOLYÓIRATA

Megjelenik évente ötször – februárban, áprilisban, júniusban, októberben és decemberben – a Magyar Tudományos Akadémia Magyar Nyelvi Bizottságának és a Magyar Nyelvtudományi Társaságnak a támogatásával.

Kiadja: az Anyanyelvpolók Szövetsége

Felelős szerkesztő és kiadó: Grétsy László

A szerkesztőség tagjai:

Balázs Géza, Kemény Gábor, Maróti István

A szerkesztőség címe:

1053 Budapest, Károlyi M. u. 16.

Honlap: www.anyanyelvpolo.hu

(vagy: www.anyanyelvpolo.hu)

Villámposta: ea@anyanyelvpolo.hu

Előfizetésben terjeszti a Magyar Posta Rt.

Hírlap Üzletága (Bp. VIII., Orczy tér 1.).

Előfizethető valamennyi postán, kézbesítőnél.

E-mail: hirlapelofizetes@posta.hu

Fax: 303-3440

Információ, reklamáció: 06 80 444-444

További terjesztők: Magyar Lapterjesztő Rt. és Könyvtárellátó Kht.

Ára: 250 Ft.

Az Anyanyelvpolók Szövetségének tagjai a lapot a tagdíj fejében illetménylapként kapják.

Tagdíj: 2000 Ft/év, tanulóknak, nyugdíjasoknak: 1500 Ft/év.

Belépési nyilatkozat kérhető:

Anyanyelvpolók Szövetsége,

1053 Budapest, Károlyi M. u. 16.

Tel.: 317-3062, 317-3611/208

Az Édes Anyanyelvünk szerkesztőbizottsága:

Balázs Géza, Bencédy József (a szerkesztőbizottság elnöke), Grétsy László,

Heltainé Nagy Erzsébet, Juhász Judit,

Kemény Gábor, Maróti István

Műszaki szerkesztő: Kovács Gyula

Lapunk kiadását

a Nemzeti Erőforrás Minisztérium,

NEMZETI ERŐFORRÁS MINISZTERIUM

a Nemzeti Kulturális Alap,

Nemzeti Kulturális Alap

a Brokernet Jövő Alapítvány,

BROKERNET JÖVŐ ALAPÍTVÁNY

a Magyar Fejlesztési Bank

Magyar Fejlesztési Bank Zártkörűen Működő Részvénytársaság

segíti.

ISSN 0139-0457 (nyomtatott)

ISSN 1588-0311 (online)

Nyomdai előkészítés: Opticult Bt.

Nyomás: mondAT Kft.

Európai Nyelvi Díj a magyar nyelv tanításáért

Az Európai Nyelvi Díjat 1998-ban alapította az Európai Bizottság az idegen nyelvek tanításában kiemelkedő, innovatív oktatási, képzési programok elismerésére. A versenyben 2002 óta vehetnek részt hazai pályázók, s idén a díj történetében először a magyar nyelv tanításáért ítélte oda azt a szakmai zsűri az Együtthaladó programnak.

Pista magyar állampolgár. Ő Magyarországon él. Magyar iskolában tanul. Magyar az anyanyelve.

Chen nem magyar állampolgár. Ő Magyarországon él. Magyar iskolában tanul. Nem magyar az anyanyelve.

A fenti mondatok az állító és tagadó mondatfajta gyakorlatására szolgálnak a program egyik segédkönyvében, ugyanakkor valós élethelyzetet, problémát írnak le. Hazánkban egyre több külföldi gyermek él. Ezek a gyermekek az életkoruknak megfelelő közoktatási intézményekben tanulnak tekintet nélkül magyar nyelvtudásuk szintjére. A magyar nyelvet magántanártól vagy nevelőnőtől sajátítják el, sokan járnak csoportos nyelvoktatásra, s néhány szerencsés gyermek olyan iskolába kerül, ahol magyar mint idegen nyelv tantárgyat is tanul.

De mit csinál Chen a matematikaórán? Mennyit ért meg a természetismeret tankönyv szövegéből? Miért nincs sikerélménye a nyelvtanórán, noha a magyar nyelvi órán ő a legügyesebb? Hogyan értékeli a tanár magyar irodalomból Chen teljesítményét, ha ő még az olvasott verset sem érti, nemhogy annak műfaji sajátosságairól tudna ékes magyar nyelven beszélni? Ezek azok a kérdések, amelyekre válaszokat kerestünk az iskolalátogatások során, s amelyek mentén kollégáimmal, a Miskolci Egyetem Magyar Nyelv- és Irodalomtudományi Intézetének nyelvész oktatóival és pedagógiai szakértőnkkel kidolgoztuk az Együtthaladó programot. A program fő célja az általános iskolai oktatásban tanuló (5–8. osztályos) migráns gyermekek magyar nyelvi készségeinek fejlesztése az iskolai tantárgyakon keresztül. Mert Chen, aki a matematikatanárnál is gyorsabban számol, nem tudja megoldani a szöveges feladatokat, így nem azt csinálja a tanórán, amit a többi gyermek. A probléma megoldását a tartalomalapú nyelvoktatás nyelvközpontú felfogásában láttuk, ezért olyan segédkönyveket készítettünk, amelyek a matematika, magyar nyelv és irodalom, természetismeret (biológia) tanórákon használhatók, tartalmuk megfelel a NAT témaköreinek, követik az OM által elfogadott kerettanterveket. Így a migráns diákok is ugyanazzal a témakörrel foglalkozhatnak a tanórán, mint a többi gyermek, de a segédkönyvben lévő feladatok a témához tartozó mondatok nyelvi alkatát gyakoroltatják. Például a kivonás témakörében a

$8 - 3 = 5$ matematikai leírás mondattá formálása a feladat, s a *-ból/-ből* rag illeszkedésére hívja fel a figyelmet egy ikon.

Chen a természetismeret-tankönyv többszörösen összevetett mondatait nem érti; megtanulta, hogy a *tehénnek szarvasmarha* a neve, ezt azonban nem tudja kiejteni, és nem érti a *kérődző állat* kifejezést. A hazai tankönyvek a magyar anyanyelvű gyermekek nyelvi kompetenciájára vannak szabva, így könnyen beláthatjuk, hogy azokat nem tudja haszonnal forgatni a külföldi kisdíák. Ezért segédkönyveink három nyelvtudási szinthez igazodó feladatokat tartalmaznak. Az európai referenciakeretnek megfelelő A1, A2 és B1 szinthez illeszkedő feladatainkkal kívántuk elérni, hogy már azok a diákok is használni tudják, akik alapfokon írnak-olvasnak magyarul.

Chen a nyelvórán szépen halad, magabiztosan beszél magyarul a család, a közlekedés, az öltözködés stb. tárgykörökben, még sincs sikerélménye a tanórákon, mert a nyelvóra a hétköznapi szókincsét gazdagítja, az iskolában pedig a tantárgyi szókincsre van szüksége. Fontos tapasztalat volt ez számunkra a program kidolgozása előtt, ezért készítettünk Lexikai mátrixot, amelyben a tantárgyak szakszókincsre osztályok és témakörök szerinti bontásban, A1–B1 (és Egyéb) szintig besorolva megtalálható. Ez a szöveget indexálva jelzi, ha a szakszó érintkezik a hétköznapi élet valamely tárgykörével, vagy ha más tantárgyban is használatos. A mátrix szavait változatos grammatikai környezetben gyakoroltatják a segédkönyvi feladatok, a szaktanároknak pedig azért ajánljuk, mert segítségével fejleszthetik a különböző nyelvi szinten lévő gyermekek szókincsét.

Az iskolai élethelyzet nemcsak Chen számára kihívás, hanem az őt tanító pedagógusoknak is, akiknek fejleszteniük és mérniük kell Chen tudását. A programot előkészítő interjú

során sok lelkes pedagógust ismertünk meg, akik szabadidejük egy részét arra fordították, hogy feladatokat gyártottak a migránsoknak, lefordították a leckéket valamelyik közvetítő nyelvre, s már-már glosszáriummal alakították át a tankönyvet a szavak, szó szerkezetek, mondatok magyarázatával. Ezért a program másik célja a migránsokat tanító pedagógusok szakmai segítése volt. Nekik készítettük a Grammatikai és szintaktikai mátrixot, amely a nyelvkönyvek felosztását alapul véve mutatja be a magyar nyelv grammatikai elemeit. Ennek ismeretében a tanár könnyen meghatározhatja azt a nyelvi szintet, amely megfelel a migráns gyermek nyelvtudásának, s kijelölheti, hogy a segédkönyvek három szintje közül melyikem dolgozzék a gyermek. A mátrixon kívül Módszertani útmutató írja le a program jogi, pedagógiai és nyelvészeti elméleti alapjait, ismerteti a matematika, nyelvtan, irodalom, természetismeret (biológia) segédkönyvek felépítését.

Hogyan vizsgázott a program? 2010-ben az 5–6. osztályos segédkönyveket két iskolában, idén a 7–8. osztályos anyagot három iskolában próbálták ki különböző oktatási módszerek keretében. A tanárok hasznosnak és jól alkalmazhatónak minősítették munkáinkat. A gyerekeknek nagyon tetszenek a gazdagon illusztrált kiadványok, s nem csoda, hogy szívesen tanulnak belőlük, hisz ezek azok a könyvek, amelyekkel nekik is sikerélményük lehet az órán. A szakmai zsűri véleményét pedig az Európai Nyelvi Díj tükrözi.

Kecskés Judit

TAGDÍJ Tisztelt Tagtársunk! A decemberi elnökségi ülés úgy határozott, hogy a tagdíjat 2000 (tanulóknak, nyugdíjasoknak 1500) forintra emeli. Ez továbbra is magában foglalja a lap előfizetési díját is.

1% Kérjük, hogy személyi jövedelemadójának 1%-ával támogassa az Anyanyelvpolók Szövetségét. Adószámunk: 19663155-1-43. Az internetről is letölthető, az ügyfélszolgálati irodákból beszerezhető 1%-os nyilatkozatot az adóbevallással együtt kell eljuttatni a Nemzeti Adó- és Vámhivatalnak.

Egy csöppnyi magyar művelődéstörténet az egértől a frissítésig

A toll, a ceruza és az írógép után a szövegszerkesztő masinák korszakába kerültünk. A kézírás és a gépirás tiszta lapra történt, a szövegszerkesztő be rendezések azonban számos utasítást, eligazítást is megjeleníthetnek az írás közben vagy után. Valamennyivel több technikai tudás is szükségeltetik. A számítógép-használó tudja, hogy mi a *merevlemez*, mi az *egér*, mi a *frissítés* é. i. t.

A számítógép merevlemez – amelyet egy évtizede jobbra csak *vincseszternek* mondtak – mágnesezhető anyaggal bevont merev tárcsa, az információk egységeket (a biteket) erre rögzíti mágneses állapotként a berendezés, illetőleg ezt a mágneses állapotot olvassa vissza. Amit beírunk a szövegszerkesztőbe, azt utasításra „menti” a gép, vagyis mágnesezett állapotot hoz létre a merevlemez. „*Menti merev lemez dokumentum módosításait?*” – kérdezi az egyikfajta szövegszerkesztő mindenkitől – ki tudja, hányszor. A kérdés szokásosabb magyarsággal és helyesírással így volna kívánatos: „*Mentse a merevlemez a dokumentum módosításait?*” Mindenesetre a *menti* igealak, azután egy másik utasításnak, a „*Mentés másként...*”-nek a főneve a szövegszerkesztőn dolgozók szóhasználatában egyre-másra előjön. Ezt olvashattuk például egy napilapban: „A levitézlett, »lelvtárslott« politikai elit mentette át magát információként a gazdasági merevlemezre.” Eredeti metafora ez a *gazdasági merevlemez*, amelyhez még a *ment* ige is kapcsolódik, a teljes párhuzam ki van építve. A rádióhallgatók ismerhetik a „*Mentés másként*” című műsort, amelyik szó szerint átveszi a szövegszerkesztő nyelvi mintáját. Egy egyetemi hallgató így magyarázta elégtelen osztályzatát: „Megállt bennem a merevlemez.” Ezt is mondhatta volna: „*Lefagyott az agyam a vizsgán.*” – Nos: a példák jelzik, miként hat a kifejezőmódra a szövegszerkesztő nyelve.

Hasonló a *felülír* ige használatánál is tapasztalható. Ha szótárainkban keressük ezt az igét, csupán a nagy, hétközetes értelmező szótárban leljük föl, amely csaknem ötvenesztendő kiadvány. A Magyar értelmező kéziszótár (2003) hetvenzres adattömege viszont nem tartalmazza, pedig manapság a sajtónyelvben és a politikai élet nyelvében meglehetősen gyakori használatúnak látszik. Eredeti jelentése: 'egy már leírt szöveget úgy tesz érvénytelenné, hogy a tetejébe vagy (az eredetét általában törölve, áthúzva) föléje javítva más ír', például: „*Felülírja a címezést*” – „Petőfi általában kéziratának kevés helyét írta fölül”.

A mai nyelvhasználatban e mellett a jelentés mellett más is találunk. Olvassuk csak: „A tiszai

szennyezésről akartam filmet készíteni, de az élet *felülírta* a forgatókönyvet.” – „A megfelelési vágy nagyon sokszor *felülírja* a tapasztalatot.” – „A sajtóértésülésekkel kapcsolatos cáfolatait számos esetben *felülírták* a tények.” – „Elhiszem, hogy szívből gyűlöli a miniszterelnököt, de az ortodoxiát [itt: a csökönyös maradiságot] nem lehet *felülírni*.” Ez az újabb keletű használat a 'valaminek az eredetihez képest való megváltoztatása' jelentést kapcsolja a *felülír* igehez.

A szövegszerkesztő bizonyos műveletkor megkérdezi, hogy *felülírja-e* a meglévő régi adatállományt (a fájlt). Minthogy a ma írással hivatásszerűen foglalkozók zöme ezzel a *felülírral* nap mint nap találkozik, nem csoda, ha először az újságírók szóhasználatában sokasodott meg az új jelentésű *felülír* ige.

A számítógép szintén megváltoztatta, illetőleg új jelentéssel bővítette *egér* szavunkat. A Magyar értelmező kéziszótárnak az imént említett új kiadása már tartalmazza a szónak azt a jelentését, amely bő egy évtizede csatlakozott az egyébként 'apró rágcsáló állat'-ot (latin tudományos neve: *Mus musculus*) jelentő szavunkhoz. Az *egér* szó még a finnugor korból származik, a rokon nyelvekben (vogul, osztják, finn, észt stb.) megfelelője rendre föllelhető. A nyelvjárásokban és a köznyelvben kissé gúnyosan, tréfásan az apró termetű lovat is nevezték így. Arany János – aki alighanem az egyik legjobb ismerője és használója volt a magyar nyelvnek – egyik versében is olvasható: „Gyékényes, abroncsos alföldi szekér, / Honnan cipel a sors – s e három egér?” (Vásárban). Más jelentése a szónak legfeljebb egyes nyelvjárásokban volt.

Azt a maroknyi eszközt, amelynek mozgatásával és a benne lévő kapcsolókkal irányítani lehet a számítógépet, ugyancsak *egérnek* nevezzük. S nem csupán mi. Ha ilyet vásárolunk, sokszor angol nyelvű ismertetőt kapunk hozzá a boltban, s abban is „egér”-nek (*mouse*) nevezik ezt a vezetékekkel a számítógéphez kapcsolódó kelleket, sőt némelyikre a márkafeliratba egérfigurát is rajzoltak a grafikusok. Az elnevezés nyilván a szerkezet ma már kicsiny mérete és a farkincaként is felfogható csatlakozókábel, továbbá az ide-oda mozg(at)ás alapján jött létre hasonlósági képzetársítással. Ezt az *egér* metaforát vette át a magyar nyelv is először az informatika szaknyelvi használatában. Az egeret legtöbbször az úgynevezett „egérpad”-on mozgatjuk. Ez jó arasznyi (műanyag) lap, amely a (megint csak angol nyelvű) csomagolásokon is *pad*; azonban az angol *pad* (olvasva: ped) jelentése 'alátét'. Véletlenül ez a szó magyarul olvasva „pad”, amely általánosan ismeretes ülőbutor, illetőleg bizonyos munkára alkalmas állvány- vagy asztalszerű emelvény. S voltaképpen mindegyik egér(ké)hez képest tekinthető padnak a szóban forgó alátét, amelyen az egeret futkostatjuk, bár újabban szegény jószág már farkincaként: drót nélküli (egyébként angolul is: *wireless*).

Ha az olvasó mindezt átböngészve elfáradt, ajánlom a *frissítést*: „Mindig foglalkoztatott a történelem, most azért jöttünk el a múzeumba, mert ránk fér a *frissítés*” – mondja egy rádióriporter, akire bizonyonnyal szintén hatott a szövegszerkesztő ugyanilyen műveleti parancsszava.

Büky László

Miért érdekes?

Google és Magoogle fia vagyok én...

A másodlagos írásbeliség irodalma

Az informatikai vagy technokulturális korszak, a mobiltelefon sms-technológiája, valamint az internetes levelező-, csevegőrendszerek (e-mail, chat, MSN, twitter stb.) alig húsz év alatt létrehozta egy új írásbeliséget, a több ezer éve alakuló elsődleges írásbeliségen alapuló, de sokféle keverék formát mutató másodlagos írásbeliséget.

A másodlagos írásbeliségben felbukkannak a „nyelvek fölötti” piktogramok, az egyes írásrendszerekre jellemző szótagírás, a magánhangzó-kihagyás, a 90 fokkal való elfordítás, a kiejtésközelítés (*jáccik*), kevert formák stb. Ezt a másodlagos írásbeliséget nem tanítják az iskolában, mégis folyamatosan alakul és terjed. Sok területen az elsődleges írásbeliség helyére lép (magánlevél, de olykor már a magyardolgozatban is felbukkannak elemei, pl. Radnóti *Ása...*). Az informatikai technológiák kulturális-nyelvi hatásait már a nyelvészet sajátos területe, a netnyelvészet is kutat-

ja, szakdolgozatok, PhD-disszertációk születnek e témában. A Gutenberg-galaxis a Google-galaxisal találkozik (Google és Magoogle fia vagyok én...)

Ha figyelmesen szemléljük a jelenségeket, azt érezzük, amit egykor Janus Pannonius („Eddig *Digitália* földjén...”), vagyis, hogy új (anya?)nyelvű írásmód, sőt annak irodalmi formája, egy emelkedett másodlagos írásbeliség is keletkezik. Sokan megdöbbennek: lehet sms-ben irodalmat művelni? Igen, ez is lehetséges. Előzményként említhetjük az epigrammákat és a haikukat. A magyar nyelv éve (2009) kapcsán meghirdetett „sms-irodalmi” versenyre született Szilvási Csaba csaknem kötetnyi sms-verse – amely újraírja a világ- és a magyar irodalmat. Ám ezt nagyon sajátos sms-nyelven teszi, nem úgy, ahogy a gyerekek leveleznek, hanem ebből kiindulva, de magasabb, bonyolultabb szintre emelt jelrendszerrel. Ezzel megszületett a másodlagos írásbeliség további szintje: az irodalmi, a költői. Úgy is mondhatnánk, ezek a szövegek többszörösen vannak átkódolva.

Mutatványként két verset közlünk Szilvási Csaba újraírt verseiből két változatban: költői másodlagos írásbeliségben és első írásbeliségben, hogy 45 év feletti olvasóink is élvezhessék a nyelvi és költői leleményeket. Szilvási Csaba néhány sora – pontosan az itt közölt két vers első sora – már szállóigévé is vált, és gyakran idézgetik.

Balázs Géza

janus panonius a panon GSM diCSr&e

edig digitália ^GYn tRm&ek csak a tLFonos vLek,
de most, hogy a panon GSM is ontja a mobilLFono@t,
NgM is sok← <csül→ már, a no>a is büsz@ le7 rám.
szLMM 1 ←diCSb, SMSeim% hírS e ^d.

Janus Pannonius: A Pannon GSM dicsérete

Eddig *Digitália* földjén termettek csak a telefonos levelek,
de most, hogy a Pannon GSM is ontja a mobiltelefonokat,
engem is sokra becsülnek már, a Nokia is büszke lehet rám.
Szellemem egyre dicsőbb, sms-eimről híres e föld.

Részlet Szilvási Csaba előszavából

Megvalósítandó munkámban egy gondolattal játszom el: mi lenne, ha a világ- és a magyar história és literatura nagy írói, levelezői – nemcsak szellemiségükben, hanem a maguk fizikai valóságában is bizonyítva halhatatlanságukat – feltámadnának, és néhány ma is élő társukkal együtt, számítógépes-mobiltelefonos korunk követelményeihez igazodva, „hadarva írt”, lehetőleg egy, de még a terjedelmesebb műfajok esetében is legfeljebb három normál sms hosszúságú, tehát maximum 459 karakteres, úgynevezett „láncolt” üzenetként továbbítható formában alkotnák meg „exegi monumentum aere perennius”, „ércnél maradandóbb” – ahogy én „így írnátok ti” módon elképzelem őket – opusikat.

Az én – „kisdedként” anyanyelv-édesanyja emlőiből táplálkozó s immár „mobiltelefonos süvölvényként” is a drága jó szülő ölébe bújó – „kamasz” sms-nyelvemet arra szeretném „nevelni”, hogy a gazdaságosságra, takarékoságra törekvés mellett az „általánost” sokféle „couleur

ady &← gogl & magogl fia vagyok *

gogl & magogl fia vagyok *,
a holnapok & honlapok fia,
computRS, tLFonos v g*y,
blogos, iwiwS dalia.
hulámok gyűrűz→ O5M,
s míg a monitorom ISM,
régmúlt imévk Mlé@
bódít szRLmSN.
CSnd van. a képRNYzúgás
már majdnM v hűz, altat, bFed,
mikor ^csipog mobilom:
„J5 1 SMSed!”

Ady Endre: Google és Magoogle fia vagyok én

Google és Magoogle fia vagyok én,
a holnapok és honlapok fia,
computeres, telefonos legény,
blogos, iwiw-es dalia.
Hullámok gyűrűznek köröttem,
s míg a monitorom lesem,
régmúlt email-ek emléke
bódít szerelmesen.
Csönd van. A képernyőzúgás
már majdnem lehűz, altat, befed,
mikor felcsipog mobilom:
„Jött egy sms-ed!”

locale”-l is színesítse, gazdagítsa, vagyis segítsen megvalósítani azt a vágyamat, hogy rajta keresztül mondanivalómat a lehető legkevesebb nyelvi elem – a betűk, a számok és az általam sokféle új jelentéssel felruházott írásjelek – felhasználásával, egyéni módon, érdekesen és gazdagon fejezhessem ki.

„Olajágot viselő Noé galambja...”

Emlékezés a 370 éve született Bethlen Miklósrá

Emlékezet, önéletrajz, memoriálé, vallomás, mentés, „emlékezetül hagyott írás”, diárium, mind-mind a magyar nyelvű emlékirás első hajtásai, szerzőik: Kemény János (1607–1662), Szalárdi János (1616–1666), Kornis Gáspár (1625–1683), Cserei Mihály (1667–1756), Apor Péter (1676–1752)... Közéjük soroljuk az emlékiratírás legkiválóbb szerzőjét, Bethlen Miklóst (1642–1716), aki írói érdeme mellett korának egyik legműveltebb főura, világlátott, széles látókörű államférfi is volt. Szüntelenül tevékeny életét annak a feladatnak szentelte, hogy a német és a török közt, a kuruc és a labanc közt, a katolikus és a protestáns elfogultságok között is minél nagyobb békét, biztonságot és kölcsönös megértést érjen el Erdély népei számára. Célját végső politikai elmélkedésében határozta meg: „...törökkel, oláhokkal és moldovaiakkal való örökös és tökéletes békekesség elérése” (*Olajágot viselő Noé galambja*). A 20. században József Attila is ezt vallotta *A Dunánál* című versében, és a 21. században is erre az örökös és tökéletes békekességre kellene törekednünk, ezt kellene valahogyan megvalósítanunk.

A fiatal Miklós professzora és mindhaláláig vállalt példaképe Apácai Csere János volt. De Bethlen János, az apa is művelt arisztokrata, aki fiát Gyulaférvár és Kolozsvár után német és holland egyetemekre küldte tanulni. Miklós a hazatérése (1664) után jelentős szerepet vállalt Erdély politikai életében – főispán, titkos tanácsos, s pályáját egy esztendei börtön sem törte meg. Egy olyan időpontban, amikor nem volt mód kikerülni a kis ország Habsburg-megszállását, nagyon okos diplomáciával érte el Bécsben, hogy a Diploma Leopoldinum (1690) az adott körülmények között viszonylag a legnagyobb szabadságot biztosítsa Erdélyben a nemeseknek, de a magyar, székely, szász és román nem nemeseknek is. Erdély szabadságát, közbiztonságát célzó elmélkedése Rabutin tábornagy kezébe került, aki elfogatta, előbb Szebenben, majd Bécsben őriztette, végre kétévi raboskodás után Bethlen szabadlábra került, de haza már nem juthatott, magára hagyatva Bécsben érte utol a halál.

A latinul, németül, franciául, olaszul és hollandusul beszélő, fogalmazó író-államférfi (aki görög és héber szövegeket is megértett) szépirodalmi főművét, vallo-másokkal, forrásértékű történelmi adatokkal teljes önéletrajzát magyarul írta meg: *Bethlen Miklós élete írása magáról* (1708–1710). Művét első, szebeni fogsága idején kezdte írni, bécsi rabként folytatta, az őt ért vádak ellen kívánta tisztázni magát. A megtörtént dolgok valóságos leírása a célja, de a művészi hatáskeltés vágya is dolgozott benne, amikor szigorú önmegfigyelés vezette tollát, amikor az embereket, eseményeket szenvedélyes rajzokban, képekben, jelenetekben mutatta be.

1644 őszén a fiatal Bethlen Miklós a költő és hadvezér Zrínyi Miklós vendége volt Csáktornyán, és részt vett azon a vadászaton... A tragikus esemény pontos körülményeit a szemtanú előadásában ismerhetjük meg: „...gyalog a sűrűbe befuték én, hát ott fekszik, még bal kezében, mint tetszett, a pulzus gyengén vert, de szeme sem volt nyitva, sem szólott, csak meghala... mert a fején három seb vala: egy balfelől, a fülén felül, a feje csontján ment csak el a kannak agyara, a homlok felé szakasztotta rúttal a feje bőrit; más ugyan a bal fülén, alól az orcáján, a szeme felé, rútt szakasztás, de e kettő semmi, hanem a harmadik jobbfelől a fülén alól a nyaka csigájánál ment be s elé a torka felé ment, és a nyakra járó minden inakat kettészakasztotta, az ölte meg, vére elmenvén...”

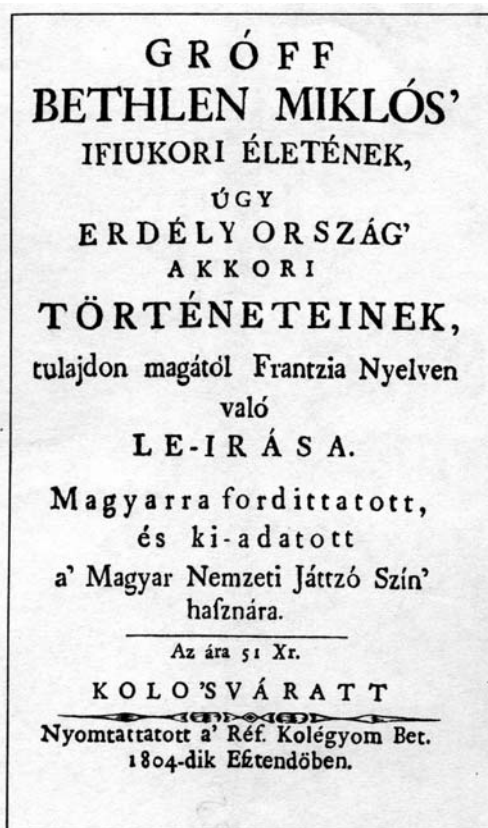
Bethlen hajlékony, kifejező stílusa hol velősen, tömören, hol pedig kanyargós körmondatokban, mélyen átértett őszinteséggel bontakozik ki előttünk. Érzékletes szóképei, hasonlatai és színes leírásai változatossá teszik mondatait, szövegét.

Bethlen Miklós élete és ön-életírása ma már irodalomtörténet-oktatásunk szerves része. Öröndetes, hogy erdélyi középiskolásainknak is taníthatjuk ('89 után magam is a diákjaim kezébe adhattam ön-életírását,

felolvashattunk belőle, megnézhattuk a korabeli illusztrációkat, és irodalmi kirándulásaink során három alkalommal is sikerült felkeresnünk Bethlenszentmiklóst, megcsodálhattuk az író tervezte, ősi kastélyt, az erdélyi barokk építészet ma is ragyogó alkotását).

Bethlen Miklós a békekesség és a méltányosság hitvallója, gyakorlati politikusa volt. A reneszánsz után és a felvilágosodás előtt ő az egyik legjobb prózaírónk. Ön-életrajzát diákjaimnak mindig hasznos olvasmányként oktattam, s felhívtam a figyelmüket, hogy ezt a művet Jókai, Mikszáth vagy Móricz legjobb regényeinek sorában helyezték el, s elolvasása után a mai fiataloknak is szóló értéként „mentsék el” memóriájukban.

Málnási Ferenc

Új szavakat tanulok

Hajaz valamire

A címül írt ige a legutóbbi időkig szókincsünk perifériáján tengődött mint népies és enyhén régies jellegű szó. A Magyar értelmező kéziszótár szerint négy *hajaz* szavunk van. Ezek homonimák, vagyis nem közös eredetűek, csak hangalakjuk azonos. A köznyelvi, de igen ritka **hajaz¹** jelentése: 'hajszálat hullat valamibe, valamire', a tájnyelvi **hajaz²**: 'hámoz', a népies **hajaz³**: 'nád-vagy zsúpfedéllel fed'.

Minket azonban most csak a **hajaz⁴** érdekel. Ezt a hétköznapi régebbi értelmező szótár csak a *hajaz valamire* szerkezet tagjaként veszi fel, önállóan nem. A *hajaz valamire* szókapcsolatnak három jelentését tünteti fel: a) 'lassan kezdi érteni'; b) 'konyit valamire'; c) 'egy kissé hasonlít valakihez, valamire'. A Magyar értelmező kéziszótár a két előbbi jelentést összevonja: 'kapiskálja, konyit hozzá', másodikként pedig a népiesnek vagy bizalmasnak minősített *hajaz valakihez, valamire*, illetve *valakire, valamire* szerkezetet tartalmazza ezzel az értelmezéssel: '(némileg) hasonlít hozzá, rá'. Megnéztem szavunkat az Új magyar tájszótárban is. E szótárunk szerint a 'konyit valamire' jelentésű *hajazik* ige (Kisújszállásról hoz rá adatot), a tárgyalt *hajaz*: 'hasonlít valakire' (Sókszelőce, Naszvad), a tárgyalt *hajaz*: 'kerülget (valamely beszédtemát)' (Vác). Ez utóbbi értelmű használatára másutt nincs adat, talán a *hímez-hámoz* ikerszóval függ össze.

Az utóbbi években a *hajaz* ige váratlanul új erőre kapott, és éppen ott, ahol ezt a legkevésbé várhattuk volna: a világháló szlenget, oldott stílusú nyelvhasználatában. Ennek szemléltetésére következzenek néhány válogatott példa az interneten található több mint 450 000 (!) szóelőfordulásból (azért élek ezzel a kényszeredett megjelöléssel, mert egy adat ott többször is előfordul, ezért az adatok száma ennél kisebb):

Hullámokra hajaz az új dubai torony?

A csokitelefonra hajaz az LG saját navigációs készüléke is;

Luxusmodellekre hajaz az új Volvo;

Úrállomásra hajaz az új reptéri terminál;

A túlszabályozott demokrácia a diktatúrára hajaz.

A fenti példákban két következtetést lehet levonni: 1. a *hajaz* kezd divatszóvá válni; 2. az ige állandó határozói bővítménye, vonzata következetesen *-ra, -re* ragos, eltérően a szótárakban regisztrált *-hoz, -hez, -höz* vonzattól (bár a legújabb értelmező szótárban, mint láttuk, már benne van a *-ra, -re* is).

A *hajaz*nak ez a felélése felkeltette érdeklődésemet a szó múltja iránt is. Megnéztem tehát a készülő nagyszótár (A magyar nyelv nagyszótára) cédulagyűjteményét és a Magyar Nemzeti Szövegtár nevű elektronikus korpuszt (ez az MTA Nyelvtudományi Intézetének honlapján keresztül érhető el, és regisztráció után szabadon kutatható).

A nagyszótári cédulaanyag átnézése 17 adatot eredményezett, ebből 14 Jókaitól származik, három máshonnan, de mindegyik 19. századi. A Jókai-adatok kettő kivételével a 'hasonlít valamire' jelentést mutatják, bennük a bővítmény következetesen, kivétel nélkül *-hoz, -hez, -höz* ragos:

„még a szakállát is levágta, hogy hozzá hajazzon”;

„homályos rémarcza Fabricziuséhoz hajaz”;

„[a kókuszdió] belső magszéke friss aludttejhez hajaz”;

„Ez már úgy hajaz az igazsághoz”;

„madársikoltáshoz hajazó hangon kiáltá: »Lizádra!«”.

Csupán néhány idézet dokumentálja a '(fokozatosan) rájön valamire, kapiskál valamit' jelentést:

„Most már kezdett hozzá hajazni Ráby, hogy mi az a kontrabont” (Rab Ráby);

„Kezdtém hajazni hozzá, hogy ebben az időtájtban Maroszőgön mért nincsenek halpaprikás-estélyek” (Sebők Zsigmond: Elbeszélések).

A szó életének további alakulását a Magyar Nemzeti Szövegtár adatainak tükrében próbáltam nyomon követni. Ezek már egytől-egyig 20. századi szépirodalmi művekből valók. Nagy többségük a 'hasonlít, emlékeztet valamire' jelentést reprezentálja, a

vonzatszerű határozó itt már *-ra, -re* ragos, mint a jelenkori példákban:

„Szó szóra ment, ez a szó a másakra hajazott” (Móricz: Barbárok, 1932);

„[Ady] Egyben-másban a nyugati francia dekadensekre hajaz, de férfiasabb, naívabb [!], keletibb azoknál” (Németh László: Ki-sebbségben, 1942);

„[...] pedig leginkább a kígyó Samáel dolgaira hajaz ez az egész” (Kiss Anna: Az alvadtvér színe, 1986);

„Következtetése [...] mély emberismeretről tanúskodott, s a maga paraszti józanságával a bécsi Freud tanár mélyen járó elméleteire hajazott” (Lengyel Péter: Macskakő, 1988).

A 'kapiskál valamit' és a 'konyit valamire' értelmű adatok az elektronikus korpuszban is csak elvétve fordulnak elő:

„Haha! Pedzem már! Hajazom erősen!” (Határ Győző: Golghelóghi, 1976);

„a klasszika filológiához és a többi tudományokhoz nemigen hajaztak” (Várkonyi Nándor: Pergő évek, 1972).

Hogyan lett Jókai *-hoz, -hez, -höz* ragos vonzatából a Nyugat korszakára *-ra, -re*? Feltehetőleg úgy, hogy a *hasonlít valamire* mellett korábban is megvolt *hasonlít valamire* analógiája bizonyult erősebbnek, ennek nyomán a 'hasonlít' jelentésű *hajaz* határozója is *-ra, -re* ragossá vált.

Ami a **hajaz⁴** etimológiáját illeti, nem világos, hogy melyik *haj* főnévnek a származéka. Valószínűnek látszik, de nem biztos, hogy az 'emberi fejen növő szörzet' értelmű *haj* az alapszó, de nem zárható ki az sem, hogy a *háj* főnév népies *haj* alakváltozatából ered. A TESz. nem tárgyalja, későbbi, német nyelvű etimológiai szótárunk sem foglal állást, a *hajaz* igeét „von ungeklärter Zugehörigkeit” (tisztázatlan hovatartozású) származékként említve. Az interneten egy hozzászóló a *hámoz* igével hozza kapcsolatba, ez azonban aligha egyéb laikus etimológizálásnál:

Szerintem (!) zöldség-hámozásból (pl. krumpli) ered. Aki ügyesen pucol krumplit, annak a krumplijának az alakja a pucolás előtt és után is hasonló lesz. A kis különbség a levágott háj (haj). (Nagyon kis eltérés.)

Persze mindaddig, amíg a szakemberek nem tisztázzák a **hajaz⁴** eredetét, szabad a vásár, lehet találgatni. (Én azonban ezt most nem teszem.)

A *hajaz valamire* 'hasonlít valamire' mindenesetre divatszó lett. Utolsó példámat egy miskolci egyetemi hallgatóm házi dolgozatából másolom ide: „Az egész idézet amúgy is erősen hajaz a költői megformáltságra”. Ez azt mutatja, hogy a szó a választékos (illetve annak látszani kívánó) írott stílusba is beszivárog.

Kárhoztassuk-e ezért? A fentebb már idézett hozzászóló – egy korábbi elmarasztaló véleménnyel vitába szállva – megvédi:

A kifejezés eléggé használatos, közkeletű. Az, hogy Önnek nem tetszik, az erősen szubjektív. Használatára nem kötelezi Önt senki. Azt kérem, hogy másokat ne tántorítson el a használatától, így is pusztul eléggé a nyelvünk. [?] Azok is ritkulnak, akik használni tudják. Kis túlzással: ha azt kérné a grafikusoktól, hogy csak egyenes vonalat húzzanak, mert Önnek nem tetszik a görbe, akkor hasonlóan korlátozná a mozgásterüket. Ez nem valami laborban kitalált szó... [...] ez az életből jött. Kérjük, hagyja meg azoknak, akik használni szeretnék. [...] Ettől nem szegényebbek, hanem gazdagabbak lesznek.

Mindezzel (a nyelvünk „pusztulását” vizionáló közbeszúrás leszámítva) én magam is egyetértek. De hadd tegyek hozzá valamit, nem a fórumon, hanem csak itt, a mi lapunkban: ha egy kifejezés, mint most a *hajaz valamire*, ennyire felkapottá válik, kerülni szoktam a használatát.

Kemény Gábor

Adom!

Mindig is érdeklődve figyeltem a velem egykorúak szóhasználatát, ki miként fejezi ki magát egy adott helyzetben, illetve hogyan reagál egy bizonyos dologra, problémára. Ez gyakran meglepő és érdekes, de időnként eléggé megbotránkoztató is lehet.

A gimnazista korú fiúknál és lányoknál még ma is divatját éli az obszcén szavak írásjelet helyettesítő betoldása, egyetemistáknál pedig megfigyeltem az idegen kifejezések tömeges használatát – amolyan szlengpótló, lásd én milyen művelt vagyok hozzád képest célzattal –, ezeknek egy mondaton belüli száma háromtól egészen a végtelenségig terjedhet.

Az utóbbi időben egy – számomra – elég érdekes dolgot tapasztaltam: egy újabb szlenges kifejezés „látott napvilágot”, amire fiatal létemre is felkaptam a fejem. Éppen az egyik közösségi portálon böngésztem, mikor belebotlottam egy ismerősöm által újonnan feltöltött képbe. Itt is, mint más portálokon, bárki kifejtheti véleményét a regisztráltak által feltett dologgal kapcsolatban, így én is kíváncsian lejjebb görgettem a kommentárokhoz. Az eredmény elég érdekes volt az elvárthoz képest, ami nálam olyasmi, mint „Szép vagy!”, esetleg „Milyen jól áll neked ez a smink!” és hasonló, de itt csak annyi volt olvasható: „ADOM!”

Először eléggé értetlenül álltam a dolog előtt, és sokáig nem tudtam hová tenni ezt a kifejezést, de mára sikerült elhelyezni a képzeletbeli szlengszótáramban valahol a „lájkolom” és a „flesselem” között. Manapság egyre több angol szó épül be a magyar fiatalok szlengjébe nagyrészt az internetnek köszönhetően, mint pl. *posztol*, *kommentel* vagy *diszlájkol*. Ezek jelentése azonban konkrétan körülírható és meghatározható: közzétesz,

kommentál, nemtetszését nyilvánítja. Ez azonban az *adom* esetében nem mondható el. Ennek a kifejezésnek a kiindulópontját sikertelenül kerestem – de az internetet jelölném meg valószínű forrásként –, és angol megfelelője sem ismert. Értelmileg nem sok köze van az *ad* igénkhez, legfeljebb elvontan, vagyis tetszésemet *adom*, avagy nyilvánítom, de ez is csak részben igaz. Mivel megmagyarázni nem lehet, ez esetben inkább példákkal élek:

– *Hé, Józsi, holnap megyünk a Potyagólba bulizni?*

– *Adom! (Benne vagyok.)*

vagy: – *Öcsém, király ez a verda!*

– *Adom! (Jó a szó, tesó!)*

Ezenkívül még olyan, ennél is magyartalanabb kontextusban is fellelhető ez a gyöngyszem, mint „nagyon *adom* ezt a filmet!”, „*jaj de adom* azt a csajt!” vagy „*adja* ez a hely!”.

Érdekes mindenesetre, hogy ismét sikerült egy régóta közhasználatban lévő szavunkat univerzálissá, úgymond bármit kifejezővé – ergo semmitmondóvá – varázsolni, aminek köszönhetően ennél is több mondat megformálásától mentesülünk. Az új szlengszó a célt tökéletesen elérte, mert az idősebbek biztosan meg sem próbálják értelmezni, de véleményem szerint a fiatalok többsége sem, akiknek használniuk kellene, vagy akik mégsem akarnak kilógni a sorból, és beillesztik a mindennapos szavak közé, azok sem értik igazán, mit is beszélnek. Semmi baj, egy értelmes mondattal már túl egyszerű lenne az egymás közötti kommunikáció, egyébként pedig jobb a boldog tudatlanság.

Mészár Kata
egy. hallgató

Ne „képzeldjünk”!

Sajnálatos módon szinte példátlan népszerűsége vergődött, divatszóvá vált egy fontoskodó, eredetieskedő, de rendszerint fölösleges és a lényegre pontosabban kifejező szavakat kiszorító szó, az *elképzeldhető*. Melyet – furcsa módon – többnyire nem is olyan esetekben használnak, amikor valami bizonytalan vagy valószínűtlen, nehezen hihető eseményről, dologról van szó, mondjuk a Himalája csúcsán virágzó pipacsmezőről vagy az atom szerkezetéről, hanem valamilyen szinte biztosan bekövetkező és semmiféle képzeldőert nem kívánó ügyről. E divatszó használói nem azt mondják, ami indokolt volna, hogy a szóban forgó ügy *lehetséges, megtörténhet, valószínű, megeshet, bekövetkezhethet* stb., hanem azt, hogy *elképzeldhető*. Ilyesmiket olvashatunk, hallhatunk például: „*Elképzeldhető, hogy a közeljövőben emelkedni fognak az árak*” (jó is lenne, ha csupán képzeletben történné meg!). Miért kellene ilyen, szinte biztosan bekövetkező eseményhez képzeldődés? A fölösleges és a dolgot nem is pontosan kifejező *elképzeldhető* ez esetben is más, indokoltabb szavakat szorít ki. Használ-

juk az egyszerű és a mondanivalót pontosan kifejező szavakat a ködösítő, alaptalanul választékosnak tűnő *elképzeldhető* helyett!

Epicentrum

Ez a szó is „fényes” karriert fut be egy idő óta, mégpedig azért, mert használói többnyire nem tudják, hogy mit is jelent. Röviden arról van szó, hogy a földrengések centruma, fészke a föld mélyében van, de helyét nehézkes – és fölösleges – volna pontosan megadni, ezért nem a rengésfészek helyét adják meg a híradásokban, hanem a fészkek földfelszínre eső vetületének helyét (amely eshet a tenger felszínére is). Ezért teljesen hibás például a gyakran hallott mondat: „az epicentrum ... méterrel a föld alatt volt”.

Az „új munka”

Mi a csuda lehet az az „új munka”, amelyről mostanában annyit hallunk? Pl. így: „A szakszervezetek elvetik az új munka törvénykönyvének tervezetét.” Csak nem a Munka törvénykönyvének új tervezetéről van szó?

Hajdu Endre

A válságkarácsonytól a katasztrófavédelemig

Szó, szó, szó

– Mi az, amit olvas, fontos úr?

– Szó, szó, szó.

A helyességre, illetve a helytelenségre vonatkozó értéktételek általában két dologból fakadnak: a nyelvi babonákból, valamint a szavak megítéléséből. Az alábbiakban ez utóbbiról kívánok szólni. A szavak értékelése lehet kedvező, semleges és elítélő. Leggyakrabban ez utóbbi. Ennek kitűnő forrásai az újságban fellelhető olvasói levelek. Lássunk mindjárt erre egy példát, bár a fentieket némileg árnyalni, valamint magyarázni szükséges. „Munkanélküli-segélyben nem részesülő ismerősöm kérésére egy napilapban megjelent álláshirdetés iránt érdeklődtem a megadott mobilszámon. Egy időpontot és helyszínt megjelölve közölte a hölgy, hogy ott és akkor minden felvilágosítást megkapok. A kérdésre, milyen képesítést kérnek, vagy vállalkozói igazolvány szükséges-e, milyen munkáról van szó, a válasz szintén az időpont közlése volt. Munkanélküli ismerősömnek még a telefonköltség is gondot jelent, a buszköltség szintén jelentős, nem beszélve az esetleges felesleges beutazásról. Sajnos, a legtöbb hirdetésből nem derül ki a munkalehetőség jellege. Miért nem lehet konkrét, érthető hirdetéseket feladni? Egyébként a legtöbb esetben különböző kifogások miatt sikertelen az álláskeresés, például: nyelvtudás hiánya, túlképzettség, túlkorosság. Értelmetlen és bosszantó egyébként a reklámhirdetésekből a magyartalan kifejezések használata is, például: Ön ki-nél bankol?”

Észrevehető egyrészt, hogy az olvasói levél nagy része az állászerzés nehézségéről szól, majd az utolsó gondolat mintegy slusszpoénként a *bankol* szó minősítése. Mintha mindenről ez tehetne. A szövegelőzmény elárulja, hogy a *bankol* szónak a tartalma bosszantja a nyelvhasználót. Ingerli, hogy valaki *bankol*, bár ez jelentheti azt is, hogy kölcsönt vesz fel, nem okvetlenül az anyagi jólétet.

Egy általam igen tisztelt szépíró a következőket írta: „*Borbarát? Gerincharát? Gyűlöletbeszéd?* Ha ezeket az új, divatosá vált szóösszetételeket hallom, lúdbőrözni kezd a hátam közepe. Erőltetett plakátszó valamennyi. Az újságoldalt, amelyen ilyen csinálmányszavakat talállok, mindig összetépem.”

Az új szavak nagyon sokfélék: hol informatívak s ezzel együtt az adott időszakot tükrözők, hol csupán látzólag öncélúan érdekesek. Ez utóbbi esetben, összegyűjtve, akár szótárregényről is beszélhetünk. Nézzünk meg néhány új kifejezést! Hogy milyen az érzelmi viszonyulás hozzá, ki-ki maga döntse el! A *válságkarácsony* jelentéssűrítő összetétel, és szolid, olcsó ajándékok karácsonyát jelöli. Példamondatban: „Válságkarácsony: fillérekért vehet mobil a nagyinak.” A *csúfságkirálynő* a rútpofa-vágó világbajnokság győztese, míg a *maradék-bírság* pénzbüntetés azok számára, akik nem eszik meg az ételt. Aki *dubajozik*, az olyan, elsősorban kelet-európai nő, aki a Közel-Keleten dolgozik prostituáltként. A

zimbes-zombis zombikat tartalmazó, illetve gyenge minőségű film vagy számítógépes játék.

Katasztrófa, védelem! – talán így kiáltott fel egy laikus nyelvvédő, purista, amikor először meghallotta a *katasztrófavédelem* szót. Hát már miért kellene védeni a katasztrófát? Elég baj az, ha bekövetkezik! – tette még esetleg hozzá, nyilván a *gyermekvédelem* szóra gondolva, amely összetétel valóban ekképp bontható fel: a gyermeknek a védelme, tehát birtokos jelzős összetétel. De a *balesetvédelem* szó esetében már más a helyzet: baleset elleni védelem, mint ahogy katasztrófa elleni védelem a jelentése a *katasztrófavédelem*nek (jelentéssűrítő összetétel). Tehát nem szabad ugyanúgy, állandó logikával feloldani, értelmezni az összetételeket. A *lopásgátló* valóban a lopást gátolja (jelöletlen tárgyias összetétel), de a *lakásriasztó* már nem a lakást, hanem a tulajdonosokat, a szomszédokat, esetleg a rendőrséget riasztja (jelentéssűrítő összetétel). A *kígyóméreg* valóban a kígyó mérge, halált okozó váladéka, míg a *patkányméreg* patkányirtó szer.

Visszatérve a *katasztrófavédelem*re, egy újságíró a szó tárgyias jellegű értelmezését alapul véve fejtette ki szarkasztikus gondolatait. „Honvédelemre is nyilván szükség van, hisz bármikor veszélybe kerülhet a haza. Nem kell, hogy ez a veszély okvetlenül háború legyen, lehet ez a veszély akár egy váratlan katasztrófa is. A honvédelem keretén belül épp ezért kiemelt fontosságú a terrorelhárítás és a katasztrófavédelem. Főképp a katasztrófavédelem. Védeni kell a katasztrófákat, igen, hisz veszélyeztetettek szegények. Mi történne a világtengerrel, ha senki sem védené meg az olajkatasztrófákat a víztől? Kipusztulnának. Mármost szegény olajkatasztrófák. Ha senki se védené a katasztrófákat, mi lenne vajon velük? Őrület, ám határozottan van benne rendszer. Merthogy a magyar nyelv szabályai szerint a katasztrófavédelem a katasztrófák védelmét jelenti. Ha a vagyonsvédelem nem a vagyonsvédelem, hanem a vagyonsvédelme, a természetvédelem nem a természet elleni védekezés, hanem a természet védelme, és így tovább, akkor miért is jelentse a katasztrófavédelem a katasztrófák elleni védekezést és nem a katasztrófák védelmét? Miért jelentse? Vegyük észre most, ez a szó egy szemantikai abszurdum, de annyian használják, hogy senkinek sem tűnik föl abszurditása. Vagy valójában nagyon is azt jelenti, amit jelent? Mármost a katasztrófák védelmét? Hisz foggal-körömmel ragaszkodunk ahhoz a létmódhoz, ahhoz a világgazdasági trendhez, ahhoz a globális életvitelhez, amely egyre több jel szerint nyilvánvalóan katasztrófa felé vezet, abba fog torkollani.”

„a lopásgátló
a lopást gátolja,
a lakásriasztó nem a
lakást riasztja...”

Őrület, ám határozottan van benne rendszer. Merthogy a magyar nyelv szabályai szerint a katasztrófavédelem a katasztrófák védelmét jelenti. Ha a vagyonsvédelem nem a vagyonsvédelem, hanem a vagyonsvédelme, a természetvédelem nem a természet elleni védekezés, hanem a természet védelme, és így tovább, akkor miért is jelentse a katasztrófavédelem a katasztrófák elleni védekezést és nem a katasztrófák védelmét? Miért jelentse? Vegyük észre most, ez a szó egy szemantikai abszurdum, de annyian használják, hogy senkinek sem tűnik föl abszurditása. Vagy valójában nagyon is azt jelenti, amit jelent? Mármost a katasztrófák védelmét? Hisz foggal-körömmel ragaszkodunk ahhoz a létmódhoz, ahhoz a világgazdasági trendhez, ahhoz a globális életvitelhez, amely egyre több jel szerint nyilvánvalóan katasztrófa felé vezet, abba fog torkollani.”

S végül Bodor Pál véleménye mindenképpen elgondolkodtató a szavakról, főleg azok számára, akik azt vallják, hogy a szókincs vizsgálata nem is nyelvészeti kérdés, hiszen a szavak olyanok, mint fán a levelek: lehullnak, majd újra kinőnek. „Ki méri fel, hogy az ember legelsőképpen beszélő lény?! Emberré válásában s még inkább emberebbé válásában megszólalása a lényeg. Ember mivoltában jelesebb szerepet játszott a szókészítés, mint a szerszámkészítés...”

Minya Károly

A Gáborék típusú nevek eredete

Gáborék és sok hozzá hasonló név, mint például: *Novákék*, *Czeglédyek*, egy-egy család megnevezésére, azonosítására alkalmas. Feltűnő, hogy csak többes számú alakban fordulnak elő, ami a magyarban nagyon ritka, olyannyira, hogy csak keresve lehet más példát találni rá. Ismerünk ugyan uralkodóházakat jelölő többes számú alakokat (*Árpádok*, *Anjouk*, *Habsburgok*), de nem zárható ki, hogy létrejöttükben idegen minták (*die Habsburg*, *the Tudors*) is közrejátszottak. A *Gáborék* típusú kifejezés viszont egyértelműen magyar fejleménynek látszik. A már említett többes számú alakja, minden mondati következményével együtt, logikai ellentmondásban van azzal, hogy egyvalamit, egyetlen családot nevez meg. Erre az ellentmondásra és a kifejezéstípus keletkezésére kísérrelünk meg magyarázatot találni.

A probléma megoldása végett valamilyen elképzelhető helyzetből indulunk ki, például a következőképpen: egy fénykép Gábort egy asszony, egy diáklány és egy kisfiú társaságában mutatja. Tudatlanságot mímelve, kérdéseket teszünk fel, majd a kérdésekre magunk válaszolunk. Mindezeket az áttekinthetőség kedvéért táblázatba foglaljuk.

1	2	3	4	5
Gábor mellett áll egy asszony.	Ki ő?	Anna.	Gábornak a felesége?	Igen, a Gáboré.
Gábor mellett áll egy diáklány.	Ki ő?	Kati.	Gábornak a lánya?	Igen, a Gáboré.
Gábor előtt áll egy kisfiú.	Ki ő?	Lacika.	Gábornak a fia?	Igen, a Gáboré.
Hárman állnak Gábor körül.	Kik ők?	–	Ők a Gábor családjának a tagjai?	Igen, ők a Gáborék.
	Kik ők?			Ők a Gáborék.

Az utolsó előtti sor egyesít képet, összesít, és össze is von. A 4-es oszlopban az összevonás azon az alapon lehetséges, hogy Anna, Kati és Lacika mind a hárman családtagok (különböző személyek vagy dolgok összevonásának a genus proximum szintjén nincs logikai akadálya; pl. 5 lány és 4 fiú együtt 9 gyermek). Összesítésben a névmások megkapják a többes szám *k* jelét (a 2. és az 5. oszlopban), és ugyanezt a jelet kapja a birtokjeles szó (a *Gáboré*) is. Az utolsó sor a lényegre redukálódik, és kiemelten tartalmazza azt a kifejezést, amelynek eredetét megismerni kívántuk.

Az idők folyamán egy alapos jelentésbeli változás ment végbe, szinte észrevétlenül. Oka, hogy a közgondolkodásban a családfő a családdal szem-

ben elveszti különállóságát – ha nem is egyik pillanatról a másikra –, és maga is családtaggá válik. Ezzel párhuzamosan elhalványul az a kép, mely szerint a családban mindenki valamilyen címen a Gáboré. Következésképpen a vizsgált kifejezésbe (*Gáborék*) beépült birtokjel sem igazi birtokjel többé. A változás tehát eléggé mélyreható! A demokratikus színezetűvé lett családból bárki képviselheti ezt a négytagú családot, amelyet bármelyikükről el lehet nevezni. Anna rokonságában őket valószínűleg *Annuskáék*nak, az iskolában *Katiék*nak, az óvodában *Lacikáék*nak fogják mondani. Bár a *Szabóék* név hallatán Szabó úrra mint családfőre is gondolhatunk, de a név egyszerűen magára a családra is vonatkozhat, melyben mindenkinek egységesen *Szabó* a vezetékneve. Idővel megjelentek olyan nevek is, melyeknek nem tulajdonnév az alapja. Például: *szomszédék*, *húgomék*. Egyesek mellékjelentésként tiszteletet vagy rosszállást is kifejezhetnek, mint például a *tanár úrék*, illetve *ricsajosék*. Az így képzett szavak használata jelentősen bővült, amikor már nemcsak családokra, hanem más emberi közösségekre is alkalmazni kezdték, kiemelve a vezetőjüket. *Kemény Dénesék* néven a háromszoros olimpianyertes vízilabdázóinkat kell értenünk, *Szörényiék*en egy sikeres zenei együttest, *Oláhék*on a Nobel-díjas Oláh Györgyöt és munkatársait. Van példa arra is, hogy egy-egy vezéregyéniség nevéből hasonló módon képzett szóval jelölik meg valamely irodalmi, művészeti irányzat, vallási, ideológiai és egyéb nézet híveit, olykor még botrányt okozó civakodó csoportokat is.

A fenti esetektől jelentősen különbözik a következő történet. Valahol egy Pest megyei kisvárosban élt egy Paula nevű kutya. A környékbeli gyerekek kedvence volt. Ők a kutya gazdáit – természetesen kutyástul – *Pauláék*nak mondták. Az ilyen jelentésbővülés eléggé érdekes, de egyelőre nem tipikus. Így a definíció megfogalmazásakor figyelmen kívül hagyható.

Az *-ék* toldalékkal képzett nevek olyan emberek csoportját jelentik, akiket a hovatartozásuk, nézetazonosságuk vagy a törekvésük egyesít. A toldalék melléknévhez kapcsolva egy adott közösségnek valamilyen jellemző viselkedését vagy állapotát emeli ki.

Boksay Zoltán

„A szeretet, a szépség a hitvallásom...”

Pozsgai Györgyi, a Terézvárosi Kereskedelmi Szakközépiskola és Szakiskola tanára

Pozsgai Györgyi 2011 szeptemberében elmondhatta, hogy immár 34 esztendeje az iskola tanára. A felgyülemlett pedagógiai tapasztalat figyelemre méltó gondolatokat ébreszt-het.

Minnek köszönhető ez a példátlan ragaszkodás, hűség? Ennyire jellemző, hogy alkalmazkodó típus, avagy „a hely szelleme” készítette maradásra?

Kollégáim között az igazgatóval együtt összesen négyen vagyunk, akik itt kezdtük a munkánkat, és sosem mentünk el máshová. Abban az időben csak szakmunkásképzés folyt ebben az iskolában, a hagyományos, hároméves szakmunkásképzés. El kell mondanom, hogy mennyire segítőkészek voltak a gyerekek. Meghatott, hogy ők, akik a munkahelyükről érkeztek az oktatásra, mennyire hálásak voltak a tanulási lehetőségért. Sokkal könnyebb volt velük bánni, mint manapság. Fiatal, kezdő tanárként is elfogadtak és szerettek. Az iskola számukra a munka mellett felüdülés volt. Amikor még nem volt tankönyvük, olykor kiültünk a hársfa alá a kelenföldi telephelyünk udvarán, ott olvastuk együtt Az ember tragédiáját.

Mi kell ahhoz, hogy egy tanár és egy diák között harmonikus kapcsolat alakuljon ki?

Egyrészt a hitelesség. Úgy érzem, azzal, hogy próbáltam megkeresni nekik, ami szép, jó, vagy az épülésükre szolgál. Ők ezt nagyon jó néven vették, élvezték. Ma sokkal több a gond a diákokkal a fegyelmezés terén, mint akkor.

Ennek társadalmi okai vannak, vagy az ok másban keresendő?

Ha a régiekre visszatérek, bizonyára volt annak jelentősége, hogy a nehéz fizikai munka után kifáradtak, és ha még valami szépet is hallottak, az nekik pihentető volt. A szépséggel meg lehet nyerni az embereket, a diákokat is. A másik, ami fontos a gyerekeknek, a következetesség. Biztonságot ad neki. Van számára iránymutatás. Például ha valamit az egyiktől elvárok, a másiktól ugyanazt követelem meg. Nagyon fontos a tanárképzés. Akkor lesz valaki jó tanár, ha a tanult pedagógiai szabályokat a gyakorlatban tudja alkalmazni oly módon, hogy ki tudja alakítani a saját módszereit. Fontos a rátermettség. Aki az elején elbizonytalanodik, az jobb, ha más hivatást választ.

Milyennek ítéli meg jelenleg a magyar nyelv és irodalom tanítását, amely jelentős mértékben összefügg az olvasási szokásokkal, az olvasási kedvel?

Időnként nagyon nehezen boldogulunk, mert nagyon megváltozott a gyerekek szokásrendszere. A családi problémákat ismerjük, de fontosabbnak látom azt, hogy váltogatás nélkül a média mindenevőivé váltak a mai diákok. A technikai forradalom türelmetlenné tette őket. Sokszor olyan sebességet kívánnak a tanártól, amit nem mindenki tud követni. Zömében azon kell a tanárnak gondolkodnia,

hogyan tudja megnyerni a gyereket a témának, ehhez pedig újszerű, modern eszközökre van szükség. Jelenleg egy nyelvi előkészítő osztályban tanítok. Őt évig tanulják azt, amit más osztályok négy évig. Az első évben lehetőségem adódik nyilvános beszédet tanítani, ahol minden memóri-tert számon kérek, elemzem az előadásmódot. Kreativitásukra sokkal jobban tudok hagyatkozni, megtanítom őket a lényegkiemelésre. Új módszereket tanítok, mint például a gondolatterkép készítését. A könyvet elsősorban úgy szoktam használni, hogy egy kis részt elolvastatok belőle, és ábrát készítettetek róla. Ha a diák az ábra alapján felel, jobban látja a lényeges összefüggéseket. Így aztán aki indul az „Édes anyanyelvünk” országos nyelvhasználati versenyen, már nagyobb rutinnal rendelkezik.

Megjelent a Szakoktatás című folyóiratban egy tanulmánya társszerzőként arról, hogy az alulteljesítő gyerekek között is lehetnek tehetségesek. Kérem, bontsa ki ezt a gondolatot! Miről is van szó?

A szakiskolai képzésbe elsősorban azok a gyerekek jelentkeznek, akik nem kiváló tanulmányi eredményeikről voltak híresek. Bebizonyított tény, hogy akik elméletben nem tudnak megfelelően teljesíteni, hozzák magukkal kudarcikat, mert nem szűrték ki más irányú tehetségüket. Ha a tanár sok módszert alkalmaz az órákon, észrevehet olyan rejtett tehetségvonalakat, amelyekből kiindulva pozitív megerősítést adhat. A cikk társszerzőjével, Fülöp Mártával

országos versenyt fogunk szervezni, amelynek lényege az informatikai eszközök használata egy meghatározott munkafolyamatban és egy alkotás létrehozása. Ilyen például egy társasjáték kitalálása és megvalósítása.

Ahogy hallgatom, érzem, hogy életében, gondolkodásában szerves egységben jelenik meg az anyanyelv ismerete, tisztelete, szeretete és az irodalom iránti érdeklődés. 2004 óta jelennek meg önálló kötetei. Jól érzem-e, hogy ez a szerepvállalás egyúttal tanári pályájának tükröképe?

Valóban így van. Nagyon remélem, hogy a gyerekek ezt érzik is. Egy időben túl szemérmes voltam ahhoz, hogy a gyerekekkel a saját írásaimról beszéljek. Az utóbbi időben felolvasok, ha erre van alkalom. Egy volt ez legutóbb a költészet napján, amikor megismertettem velük József Attila-esszémet. Szándékaimat meghatározza annak felismerése, hogy számtalan kisdíák szeretetében szenved. Egy-egy osztályban a gyerekeknek minimum a fele, a szakiskolásoknál legalább a háromnegyede bizonytalan szülői háttérrel rendelkezik. Ahol viszont minden rendben van, ott a szülők rohannak, nincs idő a megfelelő családi légkör megteremtésére. Leginkább pénzben mérik a törődést. Életem során számtalan hatás ér, sok mindent találok, ami miatt érdemes élni. A szeretet, a szépség az, ami az én hitvallásom. Ezt érdemes adni és kapni. Minden ember a maga hangját szeretné megtalálni. Ahány ember, annyi csengettyű. En mindenki hangját szeretném felfedezni és megszólaltatni.

Ebben a sokféle elfoglaltságban jut-e hely az anyanyelvi versenyeknek?

Vezetőhelyettesként már kevésbé tudok ezzel tevélegesen foglalkozni, átadtam a stafétabotot fiatalabb kollégáimnak. Számtalan versenyzőnkre gondolok jó szívvel, akik Kazinczy-érmeket nyertek Győrben, magam pedig büszkén említhetem, hogy Kazinczy-díjas munkaközösség tagja lehettem.

Maróti István

V I S S Z H A N G

Rézlovas – bronzlovas

Nemrég került kezembe az Édes Anyanyelvünk júniusi lapszáma, melyben a réz szó körüli érdekességekkel foglalkozik egy cikk (Holczer József: *Rézagaluska, rézpaplan*). Kedvencem a réz-zöld, melyet ezúton ismertem meg.

Viszont a rézlovassal kapcsolatban én a cikkíróval ellentétben helyeslem a fordítók megoldását, mivel a köztéri szobrokat és a gépalkatrészek egy részét fémtechnológiai okok miatt nem rézből, hanem bronzból (ez a réznek ónnal kevert ötvözet) készítik. (Más használati tárgyakat, pl. fűvós hangszereket pedig sárgarézéből, ami réz-cink ötvözet. A németben külön szó is van a vörös- és a sárgarézre: *Kupfer* és *Messing*.) Ettől kapják a szobrok sajátos színüket, amely barnább, mint a réz vöröse. Kérdés az is (nem tudom rá a választ), hogy az eredeti nyelvben a *mednij* szó csak a vörösrezt jelenti-e. Ahogy pl. a magyarban a *kő* sem csak terméskövet, ásványt jelent, hanem sok esetben betont, ún. műkővet – ami betonféleség –, de akár aszfaltot, sőt padlóburkoló lapot, csempét is. Hogy én is J. A.-t idézem: „Kioson, kenyeret szel a konyha kövén / s majszolja riadtan a gyermek.”

Üdvözlettel:

Kemény Gábor (egy másik)

Fókuszál – oltári – alkatrész

Az Édes Anyanyelvünk 2011. decemberi számának 4. oldalán Büky László ezt írja: „A *fókuszál* ige egyik szótárban sem szerepel, ami mutatja, hogy valóban új a képződmény.” Ha a szerző a pár sorral föltebb – a *fókusz* főnév kapcsán – említett két értelmező szótárunkra gondol, akkor tökéletesen igaza van. Ha azonban általánosan, tehát valamennyi szóba jöhető szótártípusra utalna, akkor okvetlenül ki kell egészítenünk e sommás megállapítását! Ráadásul nem is jelentéstani, hanem helyesírási megfontolásból. Az első ízben 1999-ben kiadott Magyar helyesírási szótár még *fokuszál* alakban, tehát rövid *o*-val hozza. 2002-ben a Szalay Könyvkiadó megjelentette Nagy magyar helyesírási szótárban már *fókuszál*; hasonlóképp az Osiris Kiadó Laczkó-Mártonfi-féle Helyesírási kötetében is (2004). Ekkorra már ez a hang (és betű) győzött, ami érthető is: én például sosem hallottam „fokuszál”-ként ejtve. Olykor (ritkán) magam is kimondom vagy leírom e szót, ám kezdettől nekem is fenntartásaim vannak vele kapcsolatban. Egyetértek Büky Lászlóval abban, hogy szinonimák sorával helyettesíthető (és persze megvan a veszélye annak, hogy épp ezeket szeretné kiszorítani). Én még mindig valamiképpen álmagyar szónak érzem. Sajnos, magam

is kicsit későn jöttem rá: egy esetleges – továbbra is hosszú *ó*-s! – *fókuszol* vagy *fókuszoz* magyarosabb képzés lehetne (lehetett volna).

Ugyanebben a számban a 7. oldalon igen tanulságosnak ítéltém Kemény Gábor *Oltári csöndet!* című írását. Egyetértek a szerzővel abban, hogy máig lappang „valami zavaró kétértelműség e körül a jelző körül”. Ezért is érzem örökzöldnek a Timár György Nevető lexikonában lévő szócikket: „Oltári. Mälle Oltaari, finn szépségkirálynő...” És több mint tíz soron keresztül szóba se kerül a templom a szó első jelentésével... Ad vocem: el kell mesélnem egy idevágó történetet. Köztudott, hogy a II. vatikáni zsinatig (ennek is vagy három helyesírási variánsa létezik!) latin nyelven folyt a szentmise. E fél század előtti jeles esemény nyomán kezdődhetett meg a népnyelven folyó misézés, nálunk is. Talán a legeslegesítő, afféle kísérleti miszszálé végre megjelent, és az akkori pesti házfőnökünk ekképp adta tudtul (valami reklámfélét is tartva a kezében): „Kedves rendtársak, megjelent az Oltári Nagy Misekönyv!” Itt én most így írom, nagybetűkkel; maga a kötet nem került a kezembe, hiszen még csak évek múlva szentelődöttünk. No comment! – mondhatom, hiszen gondolhatjuk: mennyire hangsúly, hanghordozás, kiejtés kérdése lehetett... És persze kis híján dőlünk a nevetéstől. Talán tagolni lett volna érdemes. És maguk a fordítók, szerkesztők sem gondoltak arra, hogy mellékhatásra is kell/lehet számítani. Talán így írtam volna a címadást: Oltári Nagymisekönyv; Oltári, Nagy Misekönyv. Legszerencsésebben pedig: Nagy Oltári Misekönyv.

Ugyanitt a 12. oldalon Kovács Józsefnek maximálisan igaza van (*Csirkealkatrészek* című írásában): „Az élőlényeknek nem alkatrészei vannak, hanem részei, testrészei.” Ám hogy mennyire nem új az általa hozott példában jogosan ostorozható *alkatrész* szónak élőkre alkalmazása, álljon itt egy nagyjából ötven év előtti – szépirodalmi, így stílusfestő szándékkal használt – előfordulás. Somogyi Tóth Sándor Gyerektükör című könyve 1963-ban jelent meg a Magvetőnél, tehát az első kiadásból idézek, és mindjárt a legelejéről. A 14 éves Andris véletlenül benyit a fürdőszobába, ahol meztelenül áll 13 éves húga, Kati. Apja észreveszi, és talán kissé félreérti a situációt, ezért megfeddi fiát:

„– Nem tudsz kopogni? – mondja szigorúan. – Hát nincs benned egy szemernyi tapintat?”

A törülközőt forgatom. Ingerel a hangjában bujkáló gyanakvás. Egyáltalán nem vagyok kíváncsi a Kati *alkatrészeire*.” (I. m. 8.)

Holczer József

Hirdetés

59 nyelvész 77 rövid összefoglalójából áll a *Nyelvészetéről mindenkinek* című kötet (szerk. Balázs Géza). Néhány nyelvészeti terület első magyar összefoglalója itt olvasható. Ízelítő „érdekes” lingvisztikákból: antro-po-, bio-, digitális, e-, etno-, folk-lór-, funkcionális, gender-, generatív, geo-, igazságügyi, interkulturális, kognitív, kontrasztív, korpusz-, kulturális, marketing-, öko-, pszicho-, strukturális, szocio- és teolingvisztika. A 384 oldalas kötet ára: 3900 Ft.

A kötet kapható a Bookline internetes hálózatában, az ELTE BTK jegyzetboltjában, valamint a Magyar Nyelvi Szolgáltató Irodában. 1148 Budapest, Őrs vezér tere 11. fszt. 1. Tel.: 36-318-9666. Ímé: iroda@e-nyelv.hu. E hirdetés felmutatói a Magyar Nyelvi Szolgáltató Irodában 500 forint kedvezménytel juthatnak hozzá a könyvhöz.

Ugyanitt több nyelvészeti kötet közül is vásárolhatnak kedvezményesen. A kínálat megtekinthető a www.e-nyelv.hu honlap Kiadványaink rovatában.

2011 LŐRINCZE-DÍJASAI

Az Anyanyelvápolók Szövetségének 2011. december 10-i ülésén – a hagyományokhoz híven – ismét ketten vehették át a Lőrincze Lajos emlékére 1993-ban alapított Lőrincze-díjat. A két jeles tudóst méltató laudációkat itt közöljük.

Éder Zoltán

A jeles nyelvész és irodalomtörténész, Éder Zoltán, aki épp az idén töltötte be 80. életévét, Budapesten született, s az ELTE Bölcsészettudományi Karán végezte tanulmányait 1951–1955-ig, magyar–olasz szakos tanári diplomát szerezve. Tíz éven át tanárként tevékenykedett Budapesten, majd az MTA Nyelvtudományi Intézetének tudományos munkatársa lett, s az intézet Lőrincze Lajos nevével fémjelzett mai magyar nyelvi osztályán dolgozott. Ez meghatározó volt életében, mivel ebben az időben s itt vált nyelvművelőként is a magyar nyelv elkötelezett hívévé. Az intézetben ugyanis ezekben az években folytak a legintenzívebben a Nyelvművelő kézikönyvnek, ennek a kétkötetes, több ezer oldalas műnek a munkálatai. Éder Zoltán beleszólt ebbe a munkába, s derekasan kivette belőle a részét. Több száz szócikket ő írt meg, közülük – részben egyedül, részben társszerzőkkel – kerekén száz névvel is jelzett, azaz olyat, amely öt, tíz, tizenöt sorosnál terjedelmesebb, sőt jó néhány közülük három, négy oldalnál is testesebb: hat, hét, sőt, tíz-tizenöt oldal terjedelmű; ezek önmagukban is értékes tanulmányok. Szemléltetésül csupán néhány az általa írt cikkekből, nem tematikus, hanem betűrend szerinti sorrendben: címek és rangok, hangsúly, idegen szavak kiejtése és alakváltozatai, *kezét csókolom!*, kiejtés, köszönésformák, külföldön élő magyarok nyelve, levelezési formulák, megszólítás és formái, nyelvművelő intézmények, személytelen megszólításformák, *szervusz* és változatai, szótagolás, társalgási formák, udvarias és udvariaskodó nyelvhasználat, *viszonthallásra!* stb. E cikkek, illetve tanulmányok nélkül sokkal szegényebb lenne a kézikönyv.

Éder Zoltán azonban nem csupán nyelvművelőként, hanem a nyelvészet más régióiban, sőt más tudományterületeken is maradandót alkotott. Hat évet a Nápolyi Királyi Egyetemen töltött vendégtanárként, majd a magyar mint idegen nyelv oktatása vált egyik fontos munkaterületévé. Az ELTE-n e fontos témát tanszékvezető docensként másfél évtizeden át oktatta is. S akkor még nem szóltam irodalomtörténeti és tudománytörténeti munkásságáról, amely – mindkettő – egész életét végigkísérte. Több mint tíz könyve jelent meg, nem egy közülük német vagy olasz nyelven. Irodalomtörténeti munkásságának jeles bizonyítéka első megjelent könyve, a Babits a katedrán című kötet, amely még gimnáziumi tanár korából származik. Ugyanis tanári pályáját abban az újpesti gimnáziumban kezdte meg, amelyikben korábban Babits Mihály is oktatott. Mint az említett könyv fülszövegében írja: „Ez adta a gondolatot, hogy felelevenítsem Babits ottani működésének emlékét.” Tudománytörténeti munkásságának értékét pedig számos jeles munka bizonyítja Révai Miklósról, Benkő Józsefről, Verseghy Ferencről, Gyarmathi Sámuelről, Szabó T. Attiláról és másokról. A sort még tovább folytathatnám.

Folytathatnám, de szükségtelen, mert megítélesem szerint már az eddigiekből is látszik, hogy Éder Zoltán napjaink egyik legsokoldalúbb, jeles tudósa – ráadásul munkássága egyik korszakában még Lőrincze Lajosnak közvetlen munkatársa is –, s ezért messzemenően érdemes az Anyanyelvápolók Szövetsége rangos díjának, a Lőrincze-díjnak elnyerésére.

Grétsy László

Pomogáts Béla

Pomogáts Béla a magyar nyelv, a magyar nyelvi kultúra egyik legmeghatározóbb és legelesebb szellemi képviselője. Szinte nincs nyelvi-irodalmi rendezvény, emlékezés, ahol ne tűnne fel, s megnyilatkozásaival szellemi örökségünk feltárására és fenntartására buzdít. Irodalomtörténeusként a művészi szövegeknek az összmagyarsághoz szóló üzenetét erősíti fel. A magyar kultúra és irodalom önként vállalt kulturális követeként évente több tízezer kilométert utazik, a legkisebb erdélyi szórványtól a Magyar Tudományos Akadémiáig, hogy szőljön a magyar nyelvről és irodalomról, bátorítsa az anyanyelvi kultúra megőrzését. Kiemelten említendő a határon túli, sokszor veszélyeztetett magyar nyelv és kultúra melletti határozott kiállása. Valószínűleg minden irodalomkedvelő ismeri, hiszen több mint negyven könyve és sok ezer előadása ismertté tette mindenhol, ahol a magyar nyelvet beszélik. De azért dióhéjban az életrajza: 1934. október 22-én született Budapesten. A Piarista Gimnáziumban érettségizett, az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán szerzett tanári diplomát. Részt vett az 1956-os forradalomban, ezért internálták. Hosszú hanyattatás után 1961–1965-ben technikumi tanár, 1965-ben az MTA Irodalomtudományi Intézetének munkatársa, később osztályvezetője, 1992–1996-ban igazgatóhelyettese lett. Az irodalomtudomány kandidátusa, majd doktora. Főként a két világháború közötti és az 1945 utáni magyar irodalom, az erdélyi és a nyugati magyar irodalom történetével foglalkozik. Számos folyóirat szerkesztője, szerkesztőbizottsági tagja, számos (főként határon túli magyarokat támogató) alapítvány kurátora. 1995 és 2001 között a Magyar Írószövetség elnöke.

Lőrincze Lajos örökségét vállalva lett 1992-ben a Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társaságának elnöke. Legutóbb, az anyanyelvi junálison lírai sorokkal emlékezett a jeles nyelvművelőre. Lőrinczéről írja, de saját hozzáállását is mutatja: „Lőrincze tanár úrnak ki kellett lépnie a könyvtári csendből és vállalnia kellett a közszereplést, mi több, a nyilvános küzdelmeket – egy jótékony, szelíd, mégis határozott és kitartó pedagógiát...” Pomogáts Béla ugyanilyen „szelíd, határozott és kitartó” pedagógiával beszél anyanyelvről, irodalomról, hazáról, immár sok évtizede. Már több díjat megkapott (József Attila-díj, 1956-os Emlékérem, Kisebbségekért Díj, Nagy Imre-emlékplakett, a Magyar Köztársasági Érdemrend középkeresztje, Széchenyi-díj), de anyanyelvit még nem. Pomogáts Bélát példamutató irodalomtörténész, kulturális „nagyköveti” munkája önmagában is érdemesíti a Lőrincze-díjra, de egyúttal azt is jelzi, hogy a jeles nyelvművelő hatása mennyire egyetemes a magyar szellemi életben.

Balázs Géza

Elhangzott az Anyanyelvápolók Szövetsége elnökségi ülésén, a Lőrincze-díj átadásán, 2011. december 10-én a Petőfi Irodalmi Múzeumban.

A 39. Édes anyanyelvünk verseny megnyitója és zárszava. Részletek. Sátoraljaújhely, 2011. október 14–16.

Szamosvölgyi Péter

Remélem, sokan tudják a teremben, hogy Sátoraljaújhely ebben az esztendőben ünnepli várossá nyilvánításának 750. évfordulóját. 1261-ben V. István Árpád-házi király adta a kiváltságlevelet. Bár földrajzi adottságaink nem voltak tökéletesek, és sok versenytárs is volt (Patak, Zemplén, Nagymihály), öt-száz évvel később a település önerejéből Zemplén vármegye székhelye lett. Ez a fejlődés 1920-ban megtört. Ekkor a semmiből kezdtük újra, és 1945 után most harmadszor állunk talpra.

Kedves vendégeink!

Büszkék vagyunk, hiszen eseményekben, alkotásokban gazdag hónapok vannak mögöttünk: Múzsák a Magas-hegy tövében, meséskönyv, bélyeg, érem, színdarab és persze az országban egyedülálló egész alakos Kazinczy-szobor. Elmondhatjuk, sikerült ünnepi hangulatot teremteni. Ebből szeretnénk valamit átadni Önöknek. Például azzal az idézettel, amely bemutatja 1901-ből városunk tiszteletét nyelvünk iránt. Ezt Bajusz József helyi költő így fogalmazta meg:

„Szabadságát – ha elveszti – / Kívívhatja még a nemzet; / De a nyelvért soha többé... / Ha az elvesz: minden veszett! // Nyelvedben élsz mi nemzetünk! / Ezt művelve, ezt emelve / Erősbödik a szabadság / És a haza szent szerelme! // A magyar szót dallamosá / Azért tette a jó Isten, / Hogy a magyar – e szép nyelven – / Szabadságot, Hazát zengjen!”

Kedves fiatalok!

Nemrégem láttam egy felmérést, amelynek eredménye elgondolkodtató volt. A magyar fiatalok meghatározó százaléka külföldre szeretne menni dolgozni, élni, érvényesülni. Benne van ebben a kilátástalanság, az egzisztenciális lehetőségek közötti különbség. Döntését mindenki maga hozza meg, mégis arra kérnék benneteket, ha lehet, maradjatok, hiszen ti tehetségesek vagytok! És most olyan világot élünk, amikor a legjobbakra nagy szükség van. Ha mégis az előbbi történik, ne felejtsetek, bárhol élhetünk e Földön, de egy a hazánk, egy a nemzetünk! És ezekkel szemben van felelősségünk és kötelességünk is. Tudom, nehéz szavak, súlya van mindegyiknek. Ebből egyik nyelvünk szeretete, helyes használata, mely megkülönböztető jelünk, összetartozásunk záloga.

Kedves felkészítő tanárok, tisztelt bíráló bizottság!

Ez a verseny sosem volt öncélú. Bár a résztvevők száma a középiskolások számához képest elenyészőnek mondható, mindig volt kisugárzása, mely a versenyzőn, a felkészítő tanáron és a bíráló bizottság tagjain keresztül hatással volt a magyar nyelv tanítására, használatára.

Ennek alátámasztására álljon itt ez a rövid idézet Juhász Istvánné tanárnő soraiból:

„Jó érzés újhelyi magyar embernek lenni! 20 éve – az anyanyelvi verseny idején – mindig ezt érzem. Végigkíséri tanári pályámat: voltam szemlélője, voltam versenyzőmért izguló felkészítő tanár, és voltam, vagyok vendéglátó házigazda. Az október lehet hideg, ködös, esős, nekem szívet melengető érzés látni a népes vendégcsapatot, amely az anyanyelv ügyéért látogatott ide. Új hitet és erőt ad a további munkámhoz.”

Kedves vendégeink!

Ahogy végignézek a közönség sorain, felmerül a kérdés: van-e jövőnk? Van-e jövője az országnak? Egy biztos, valakik élni fognak benne, csak azt nem tudjuk, milyen nyelven beszélnek majd. Van-e jövőjük az itt ülőknek, nekünk és gyermekeinknek? A választ Sátoraljaújhely példája adhatja meg. Az akarat, az összefogás, a hazaszeretet és a becsületes munka meghozza gyümölcsét. Ebben bízhatunk.

Szakonyi Károly

Nemzeti közösségünket anyanyelvünk tartja egyben. Ha a nyelv romlik, ha romlása pusztulásba viszi, szellemi értelemben földönfutókká leszünk. Egy nemzet addig létezik, amíg nyelve él. Tudunk különböző okok miatt elsorvadt vagy eltűnt nyelvekről. Ez a veszély elsősorban a kis népeket fenyegeti. Hubay Miklósnak, a nemrég elhunyt jeles drámaíróknak van egy megrendítő drámája, az *Elnémulás*, melynek megírását az észak-olaszországi, Trieszt–Velenca–Udine háromszögében lévő Friuli tartományban élők, a friuli nyelvet beszélők támogatták. Meghívták a mestert, s addig el sem engedték, amíg meg nem írta nyelvük, illetve a kisebbségben élők nyelvének sorsáról a szomorú rekviemet. Ezt a nyelvet ötvenkétezeren beszéljük, de leginkább csak maguk között. A darabban már csupán egy, a megszállók által halálra ítélt asszony őrzi anyanyelvét, akitől a siralomházban őt felkereső „janicsár” pap az éjszaka folyamán még megpróbál megjegyezni valamennyit népük veszendő szavaiból.

Hubay példázatát a kisebbségben élők, mint a friuliak is, mélyen átérezhetik. Ha távol áll is tőlünk ez a veszély, a nyelv ápolását mégsem vehetjük félvállról. Természetesen nem kérhetjük számon a hétköznapi nyelvhasználatán ugyanazt, amit például a versenyzőinktől várunk, a mindenkor helyes hangsúlyozást, a tiszta kiejtést, a központozás kellő figyelembevételét, de ha soha nem lenne mérce, támpont, ha nem lennének a nyelvnek olyan őrői, mint önök is, a torzulás egyre nagyobb lenne. Minden nyelv csak a maga törvényei szerint tud megmaradni. Ahogy a dallamos olasz, a különös torokhangokkal, nyelvpörgésekkel teli francia, a nazális, a szövegek előtt felkapott, majd elnyújtott hangsúlyú angol és így tovább, csakis önnön zenéjében hallatszik érthetően és szépen, akként a maga hangzásában a magyar is.

Hiszen nyelvünk romlásával elveszíthetjük jellegünket, sőt jellemünket, elveszíthetjük a múltunkat, mindama szellemi kincsünket, amit őseink hagytak ránk, amit íróink, költőink nevelgettek, ápolgattak évszázadokon át.

Sokan feleslegesnek tartják a túlzott őrkdést, mondván, a nyelv élő, eleven, változik, újjáteremtődik, fejlődik. Magam is hiszem, hogy a nyelv képes megvédeni önmagát, befogadja, amit magába olvaszthat, kiveti, ami idegen anyag. De cseppet sem felesleges figyelni rá. Mi itt, ezeken a versenyeken ezt tesszük.

El kell jutni a szavak lelkéig. Ehhez nem okvetlenül műalkotást kell létrehozni, még csak nem is előadást, szónoklatot tartani, hiszen társalgásunkban is ugyanúgy érvényre juthat a gondolatok minél pontosabb, árnyaltabb, választékosabb nyelvi kibontása. Hétköznapi megszólalásainkban is éppen úgy élvezhetjük nyelvünk gazdagságát, a kifejezések bőségét, mint írásbeli munkáink vagy a művek írása közben. Játszani lehet a nyelvvel, formálgatni, behatolni szellemvilágába. Felfedezni sokrétűségét. És szeretni a muzsikáját.

Ezen a versenyen úgy éreztem, a diákok törekedtek közel jutni anyanyelvünk szelleméhez. Szép szerepléseket hallottunk. Elhangzottak a szakmai bírálatok, a professzor urak elmondták tanárnak, diáknak, hogy mi volt jó, min kell javítani, de ezek az észrevételek inkább a biztatást jelentették, mintsem a bírálatot. Nem nyerhet mindenki, hiszen azért verseny a verseny, hogy legyenek kiemelkedő teljesítmények. Azonban ne csüggedjen senki. Se felkészítő tanár, se díj nélkül maradt diák. Mert szép volt együtt lenni a közös ügyért, szép volt az igyekezet, a hűség Kazinczy szelleméhez.

A Nyelvtudományi Intézet műhelyeiből

Helyes és helytelen a nyelvi tanácsadásban

Az MTA Nyelvtudományi Intézetének Nyelvművelő és nyelvi tanácsadó csoportjában közvetlenül felhasználjuk a nyelvtudomány részterületeinek az eredményeit. Ilyen alkalmazott tevékenység a nyelvi tanácsadás, amely a nyelvhasználók folyamatos igényéből adódóan működik. Kutatások igazolják, hogy a kifejezőkészséget, a nyelvtanilag helyes és választékos beszéd készségét, a helyesírási készséget és tudást a magyar beszélőközösség tagjai igen nagyra értékelik a társadalmi érvényesülésben. Tanácsadó szolgálatunk népszerűsége azt is mutatja, hogy a mai társadalomban is fontos az Akadémiának a magyar nyelv gondozására, fejlesztésére, művelésére tett elkötelezettsége, tekintélye: „Önöknél illetékesebb helyre nem fordulhatok”; „Ezt Önök tudhatják a legjobban”; „Hasson oda az Akadémia, hogy...” – fogalmazzák meg a hozzánk fordulókat.

A nyelvi tanácsadás egyik formája az azonnali válaszadásra lehetőséget adó telefonos közönségszolgálat (kedden és csütörtökön 10–14 óráig), a másik pedig az elektronikus levelezés (a tanacs@nytud.hu és a nevtanacs@nytud.hu címen), amely nyelvi produktumok véleményezését teszi hatékonyvá.

A tanácsadó szolgálat feladata a nyelvhasználókban megfogalmazódó nyelvi kérdések szakszerű megválaszolása. Ez sokféleképpen történhet, alapvetően tanácsadással, a lehetőségek, a változatok, a nyelvi változók bemutatásával, a normatív nyelvhasználatra vonatkozó következtetések levonásával: „Szíveskedjenek állást foglalni az alábbi kérdésben: Azokat a bolti dolgozóinkat, akik a munkába állást követően néhány héttig ún. betanuláson vesznek részt, a német *Einarbeiter* szóból szó szerinti fordítással *betanuló*nak nevezzük. Mit gondolnak, használatos a magyar nyelvben ez a szó?” – Igen, válaszoltuk, a *betanuló*, *betanul*, *betanulás* olyannyira használatos, hogy a Magyar értelmező kéziszótárban is benne van. Igaz, némiképp korábbi jelentésárnyalatban: *betanulja*, azaz *megetanulja* a verset, a szerepet. De az alapjelentés egy: ’gyakorlással megszerzi a készséget valamire’. A munkába meg *beletanul*, *betanul*. Aki ezt végzi, az a *betanuló*. Az *Einarbeiter* szó tükörfordítása a *bedolgozó*, aki ’valahova (otthonról) bedolgozik’.

A kérdezők bizonytalan véleményükben kérnek megerősítést, útmutatást. A tanácsadás célja ilyenkor a kérdezők véleményalkotásának segítése egy-egy új nyelvi jelenség megítélésében, mások nyelvi produktumainak értékelésében: „Szeretném a véleményüket megkérdezni a következő dologgal kapcsolatban: a *betámad*, *bevallal*, *besértődik*, *beajul* kifejezések az élőbeszéd mellett a nyomtatott médiában is szinte normává váltak. Helyes ez? Elképzelhető, hogy a közeli jövőben ez az igeikötős forma teljesen kiszorítja az igeikötő nélküli vagy a más igeikötős változatot? Ha a nyelv elsősorban a nyelvhasználók által létezik, és ők alakítják, akkor lehetséges, hogy pl. *támadni* vagy *megetámadni* már nem is lehet a közeljövőben, csak *betámadni*? Mit tegyen az, aki ezen inkább *megsértődik*, mint *besértődik*?” – Kétségtelen, válaszoltuk, a *be-* igeikötős neologizmusok bővítik az igeikötő megszokott jelentés tartalmát. Az is igaz, hogy nem a presztízs változat, a sztenderd, hanem egyes csoportnormák körében használatosak, de a nyelvi alkotókedvet, a játékoságot, a tömörítési lehetőséget mutatják. Hogy idővel a köznyelvi norma részévé válnak-e, vagy megmaradnak bizalmas stíluselemnek, azt egyelőre nem tudhatjuk. Vannak, akik *besértődnek* ezen, de ettől még nem *lassul be* ez a nyelvi változás. (Vö. Nádasdy Ádám: *Ízlelések és szabályok*. Magvető, Budapest 2003, 285–8; Ladányi Mária: http://ladanyi.web.elte.hu/LM_Rendszer_norma.pdf.)

A nyelvi tanácsadás jellegéből adódóan olyan tevékenység, amelyben a nyelvhasználati jelenségek, a nyelvi produktumok változatainak bemutatása mellett szükség van az egyes elemek minősítésére, értékelésére is. Az értékeléshez pedig megalapozott minősítési rendszer alkalmazására. A tanácsadót szótárak, grammatikák, nyelvművelő kézikönyvek segítik ebben. A lexikai és stílusminősítésekre támaszkodó nyelvhasználati minősítési rendszerek legfőbb meghatározó szempontja a helyesség kritériuma. A helyesség a sztenderd nyelvváltozatnak való megfelelést jelent, a sztenderdhez mint legfőbb normához való viszonyítást, amely a társadalmi, kulturális érvényesülés szempontjából ma is alapvető. Ez a szemlélet történetileg a dichotómiában (jó-rossz, helyes-helytelen) és egyértelmű kategóriákban gondolkodó racionalista filozófiára épül, hagyományában akaratlanul is támogatja a helyes-helytelen szembeállítását a nyelvről, a nyelvhasználatról való tudományos és mindennapi gondolkodásban.

Mutatják ezt a hozzánk érkező kérdések is: a helyesség kritériuma a hétköznapi, tagolatlan (népi nyelvészeti) szemléletben a nyelv és a sztenderd azonosítását eredményezi. „Jók, helyesek” a normatív, a köznyelvi formák; „rosszak, zavarók” a szokatlan nyelvjárási, regionális változatok: „Egyre gyakrabban hallok az alábbi kifejezéseket: *El kell menjek. Meg kell tegyem*. Szerintem a helyes változat így lenne: *El kell, hogy menjek vagy el kell mennem. Meg kell tennem vagy meg kell, hogy tegyem*. Szeretném megkérni Önöket, magyarázzák el, hogy nyelvtani szempontból melyik a helyes változat és miért.” – Természetesen nyelvi és nyelvtani szempontból helyes mind-egyik, használati szempontból van köztük eltérés: az egyik a köznyelvi, normatív, a másik a regionális változat.

A változatok nyelvi szempontból azonos értékűek, különbség használati körük, a nyelvi normákban betöltött helyük, szerepük szerint van köztük. Fontos szem előtt tartania a tanácsadónak azt is, hogy a *helyes-helytelen*, *jó-rossz* szembenállásra egyszerűsített megközelítés a nemsztenderd változatok beszélői számára stigmatizációt, a nyelvi otthonosságérzet elvesztését jelentheti. „Szeretném segítségüket kérni. Keresem a *pertyeg* szó jelentését, mert én néha használom, de a környezetemben rajtam kívül senki sem ismeri ezt a szót, sőt ki is nevetnek. Úgy emlékszem, nagymamám használta még, Tőle tanulhattam. Sajnos ő már nem él, és így nem tudok utánajárni a szó eredetének, illetve annak, hogy jelentésében valóban jól használom-e.” – Ha nagyanyjától ismeri, biztosan létező tájszó a *pertyeg* – válaszoltam, használja bátran! A ’sír, pityereg’ értelmű, a Dél-Dunántúlon (is) használatos *pertyeg* gyakorító képzős alakja.

A nyelvhelyesség eszménye tehát nem lehet azonos a sztenderd formák mindenkor elvárásával, hanem az adott közléshelyzetnek megfelelő, az adott közösségben elfogadott, az adott normában elvárt közlésformákhoz kapcsolható. A nyelvi helyesség így: helyénvalóság, illőség, adekvátság (megfelelőség), Lőrincze Lajos szavával: „helyzethez illő helyesség”. Ehhez azonban – a kérdések rámutatnak erre is – szükség van a nyelvi változatosság összetettebb megjelenítésére, például az adott jelenség előfordulási gyakorisága alapján: „Azt szeretném megkérdezni, hogy a *helyiktek* szó helyes-e, szabályosan használható-e manapság? Sok irodalmi műben megtalálható, és az internetes előfordulása is nagyon gyakori.” – A tanácsadó ilyenkor intézeti adatbázisokra támaszkodhat, adathatja az előfordulásokat. A Nagyszótár anyagában például szépirodalmi előfordulásait találja a *helyiktek*-nek, a Magyar Nemzeti Szövegtár keresőfelületéből pedig megerősítheti őket Tersányszky, Németh László, Nádas Péter szövegrészleteivel (az adatbázisok hozzáférhetőek az Intézet honlapján: www.nytud.hu/adatbázisok).

Heltainé Nagy Erzsébet

A szerző az Intézet tudományos főmunkatársa, a Nyelvtechnológiai és Élőnyelvi Osztály Nyelvművelő és Nyelvi Tanácsadó Kutatócsoportjának vezetője. (A szerk.)

Kérdések és válaszok

? Hogyan kell írni a Pál(völgyi)barlangrendszer elnevezést?

! A fórumokon vita folyik arról, hogy melyik alak helyes: *Pál-völgyi-barlangrendszer* vagy *Pál-völgyi-barlangrendszer*. A vitában fölmerültek egyéb kettősségek: *Gellérthegy – Gellért-hegy*, *Dobogókő – Dobogó-kő* (az előbbi település- vagy településrész-név, a másik földrajzi objektum). A Manyszi állásfoglalása szerint is vitatható a kérdés, de a földrajzi nevek helyesírása eligazít: háromelemű földrajzi nevek – ha kételemű névhez közsői előtag vagy földrajzi utótag járul – esetében mindhárom tag közé kötőjelet teszünk: *Hosszú-alsó-barlang*, *Tar-pataki-vízesés*, tehát: *Pál-völgyi-barlangrendszer*. Ezt a megoldást javasolja a barlangnévtan alapvető kötete, Balázs-Lieber-Varga A jelek mélyvilága. Barlangi helynevek című könyve is.

? Négyosztályos, hatosztályos gimnázium, de: négyévfolyamos vagy négy évfolyamos gimnázium? Az évfolyam összetett szó, ez változtat a helyesíráson valamit?

! Igen, ha egy tőszámnév, valamint egy -s képzős melléknév kapcsolatában akár a számnév, akár a melléknév, akár mindkettő összetett szó, a kapcsolatot számnévi tagját különírjuk a melléknévi tagtól (AkH. 119.): *négy évfolyamos gimnázium*.

? Hogyan írjuk: pikk()pakk (megcsinál valamit)?

! A kérdezett kifejezés helyesírását sem a szabályzat, sem a helyesírási szótárak nem rögzítik. Analógiát kínálhat egyfelől a hasonló hangzású és felépítésű *cikkakk* ikerszó, amelyet egybeírunk, az első tagján csak egy *k*-val. Az internetes találatokból azonban az látszik, hogy a *pikkpakk*, a *pikk-pakk* és a *pikk pakk* forma együttesen kb. háromszor olyan gyakori, mint a *pikpakk*, és közülük is a kötőjeles tűnik a legelterjedtebbnek. Ezek alapján egy későbbi helyesírási szabályozás valószínűleg a *pikpakk* és a *pikk-pakk* közül választ majd.

? Mi az együttgondolkodás szó helyes írásmódja?

! Az *együtt gondolkodás* kifejezést két szóval írjuk le. Az *együtt* határozószót nem írjuk egybe az utána következő igével, illetve főnévvel, ha nem ad hozzá semmilyen jelentéstartalmat. Pl. *együtt muzsikálás*, *együtt marad*, *együtt halad*, *együtt haladás*. Viszont: az *együttérés*, *együttélés* már egybeírható (I. OH. 2004. 629–30).

? Hogyan írjuk helyesen: Beatrix(-)szal kötött házasságot?

! A helyesírási szabályzat 216. b) pontja szerint a mássalhangzót jelölő nem magyar betűre, betűkapcsolatra végződő tulajdonnevekhez és közsavakhoz úgy járul a *-val*, *-vel* rag, hogy *v*-je teljesen hasonul az utolsó kiejtett mássalhangzóhoz. A helyes írásmód tehát ez: *Beatrixszal* (esetleg *Beatrixszel*) kötött házasságot.

? Hogyan helyes: „A Föld népeinek kultúráját meg kell őriznünk” vagy „A Föld népeinek kultúráit meg kell őriznünk”?

! A Nyelvművelő kézikönyvtár szerint „ha több 3. személyű birtokosnak egyenként egy birtokáról van szó, a hagyomány-nak az felel meg jobban, ha egy birtokra utaló birtokos személyjelet használunk: *lemásolta a könyvek címét* (nem pedig: *címeit*)”.

Hasonló a Magyar nyelvhasználati szótár álláspontja is: „Ha több harmadik személyű birtokoshoz is egy-egy birtok tartozik, a birtokszót egyes és többes számban is használhatjuk. Mivel a magyar nyelv kedveli az egyes szám használatát, az egyes számú alak sem hibáztatható: »Az osztályok elindultak termük felé.«” Ezek alapján tehát mindkét változat elfogadható, de az egyes számú alak a hagyományos: „A föld népeinek kultúráját meg kell őriznünk.”

? Holdraszállás vagy holdra szállás?

! Elképzelhető a nagybetűs, különírt *Holdra szállás* forma – akkor, ha hangsúlyozni kívánjuk, hogy Földünk holdjára szállt le valamilyen űreszköz vagy emberes expedíció. Ebben az esetben a kisbetűs *holdra szállás* kapcsolat űrszondának más bolygó holdjára való leszállását jelölheti. Ezt a helyesírási különbséget egy esetleges későbbi csillogászati szabályozás talán megerősíti, de ilyen szabályzat egyelőre még nem készült. Az egybeírt, nagybetűs *Holdraszállás* forma azonban nem ajánlható, mert az egybeírást nem indokolja se jelentésváltozás, se hagyomány.

? Hogyan írjuk a könnyűgépkészítő szakma és a könnyűgépkészítő szavakat?

! A *nehézgépipar* és a *nehézgépjármű* szavakat egybeírjuk, ezek mintájára a *könnyűgépkészítő* is egybeírható (bár három tagból áll, de csak hat szótagos). A *pékszakma*, *könyvkötőszakma* stb. alapján a *könnyűgépkészítő* + *szakma* alakulat is egybeírható, ez azonban négy összetételi tagból áll, és meghaladja a hat szótagot is, ezért a fő összetételi határon kötőjellel tagolandó: *könnyűgépkészítő-szakma* (vö. AkH. 138. pont).

? Írható-e a campus – mint egyetemi területi egység – kampusznak?

! A legtöbb szótár csak a *campus* alakot közli. Egyelőre inkább a latin írásmódot használjuk, de megkezdődött a szó jövevényszóvá válása, ezért a magyaros írásmód sem hibáztatható. Érdekesség, hogy szintén a latin *campus* 'mező' szóra vezethető vissza az angolból átvett *kemping*, melynek magyaros átírása már teljesen elfogadott.

? A csihatag szó jelentésére vagyok kíváncsi: „Valahol itt a tengerparton rága a bőrt csihatag korában”.

! A *csihatag* tájnyelvi kifejezés. Az Új magyar tájszótárban ezt olvashatjuk róla: „nyugtalan, fickándozó. Biz az a *csihatag* csikó még a hámat se nagyon tűri a testén, hát még a lovaszt”. A „Valahol itt a tengerparton rága a bőrt *csihatag* korában” mondat *csihatag* szavának jelentésében benne van a fiatal korra jellemző nyugtalanság is, amelyet tipikusnak mondható jelzett szavának, a *csikónak* jelentése ('fiatal ló') még inkább megerősít.

? Hogyan írjuk helyesen az alábbi szavakat: gesztenyekrémléves, fokhagymakrémléves, aszaltszilva()krémléves?

! A *krémléves* utótagot egybeírjuk az előtte álló minőségjelzővel, amely azt jelöli, miből készült az étel: *gesztenyekrémléves*, *fokhagymakrémléves* (vö. *zellerkrémléves*, OH. 1488). Az *aszaltszilva-krémléves* esetében kötőjelet alkalmazunk, mert a háromtagú összetétel szótagszáma a hatot meghaladja (Vö. *sárgarépa-főzelék*, OH. 1255).

? Kell-e a hospice előtagú összetételek tagjainak összetartozását kötőjellel jelölni (pl. hospice-mozgalom, hospice-munkatárs), vagy a különírás a helyes?

! A kérdés nem egyszerű, hiszen szótárainkban csak önmagában szerepel a *hospice* kifejezés. Jelentései: 1. Angliából 1967-ben indult mozgalom, melynek célja, hogy a súlyos betegek, haldoklók számára biztosítsa a testi-lelki szenvedések csökkentését, a kínzó tünetek enyhítését; 2. *ritk* Öregek nyugdíjsháza ellátással, gyógykezeléssel. Köszölként a *hospice* 'mozgalom' főnév az *ellátás*, *szolgálat* szavakkal jelentéstömörítő összetélt alkot ('a hospice által nyújtott szolgálat, ellátás'). Mivel az idegen szó néma *e*-re végződik, az egybeírás helyett kötőjelesen kapcsolódik: *hospice-ellátás*, *hospice-szolgálat*. Az írásgyakorlat alapján kötőjeles az írásmód a *mozgalom*, *munkatárs* szavakkal alkotott kapcsolatokban is.

Összeállította: Pölcz Ádám

HÍREK – ESEMÉNYEK

Schmitt Pál köztársasági elnök üzenete a magyar nyelv napján

A magyar nyelv nálunk különös becsben van. Illyés Gyula felhívja a figyelmet arra, hogy alig van ország, ahol, mint nálunk, a szépírók kötetnyi művet írtak az anyanyelvről. A Magyar Országgyűlés ellenszavazat nélkül fogadta el, hogy november 13-a legyen a magyar nyelv napja. Ez is mutatja, hogy a kultúra és a nyelv mindennél jobban összekapcsol bennünket. Nyelvünkben éljük meg a jelent, de benne van a múlt, és nyelvünk üzenet a jövő nemzedékek számára is. Ezért egyszerre kell őriznünk értékeit és okosan használnunk, valamint tudatosan fejlesztelnünk. Kazinczy Ferenc, nyelvünk megújítója ezt így fogalmazza meg: „A nyelv dolgában nem a szokás a fő törvény, hanem a nyelv ideálja, hogy a nyelv az legyen, aminek lennie illik: hív, kész és tetsző magyarázója mindannak, amit a lélek gondol és érez.” A magyar nyelv napján emlékezzünk meg mindazokról, akik azért cselekedtek, hogy most magyarul beszélhessünk.

Hírek

A 43. Kazinczy Napok rendezvényét 2011. október 28–29-én tartották Kassán a Jázmin Szállóban. Előadást tartott – többek között – **Kolár Péter**, **Pomogáts Béla**, **Sándor Anna**, **Vančoné Kremmer Ildikó**, **Szabó Mihály Gizella**, **Dede Éva**, **Minya Károly** és **Balázs Géza**.

*

Lapunk első felelős szerkesztőjét, **Bencédy József** nyelvészt köszöntötte 90. születésnapján a Magyar Nyelvtudományi Társaság magyar nyelvi szakosztálya 2011. november 8-án.

*

Megemlékezések. Az Anyanyelvpolók Szövetsége kezdeményezésére **Deme László** 90. születésnapja alkalmából november 12-én emlékező konferenciát tartottak. – November 28-án az MTA-n **Benkő Loránd**-emlékülést tartottak. – Születésének 125. évfordulója kapcsán november 11-én szülővárosa, Zalaegerszeg emlékülést szervezett **Pais Dezső** tiszteletére, amelyen **Kiss Jenő** és **Pusztai Ferenc** is előadást tartott. – A 100 éves Magyar Irodalomtörténeti Társaságot nyelvészek, **Kiss Jenő** és **Szathmári István** is köszöntötték a 2011. december 15-én az MTA-n tartott ünnepi ülésen. – Halálának 10. évfordulóján az Újvidéki Egyetem Magyar Nyelv és Irodalom Tanszéke emléktáblát állított **Penavin Olga** emlékére azon a palicsai házon, amelyben élt és alkotott 1944-től egészen haláláig.

*

A 13. **Kossuth-szónokverseny** konferenciájának fő témája a retorikai elemzés volt. 2011. november 18-án előadást tartott **Adamik Tamás**, **Lózi Tamás**, **Major Hajnalka** és **Tremmel Flórián**.

*

Megjelent *A magyar nyelv nagyszótárának* 3. és 4. kötete, amelyek a B betűs szócikkeket tartalmazzák. A szótár új kötetének sajtóbejelentőjét – **Pálkás József**, az MTA elnöke jelenlétében – november 29-én tartották a Nyelvtudományi Intézetben. November 8-án a PIM-ben írók méltatták a nagyszótár újabb kötetének jelentőségét.

A 2011. évi Kazinczy Gálán megszületett elképzelés szerint létrejön a *Kazinczy Hang- és Filmarchívum*, amely gyűjti az összes anyanyelvi esemény (konferencia, tábor, verseny, díjátadás stb.) hang-, kép- és filmdokumentumait. A csatlakozni kívánók **Maróti István** főtítkárral vehetik fel a kapcsolatot (1053 Bp., Károlyi Mihály u. 16.)

*

Január 21-én az Anyanyelvpolók Szövetsége és az MTA Nyelvtudományi Intézete közös szervezésében tudományos ülésszakot rendeztek a Petőfi Irodalmi Múzeumban *Az egy nyelvű szótárak és a nyelvhasználat* címmel. A résztvevőket és a népes közönséget **Grétsy László**, **Kenesei István** és a házigazda, **Maróti István** köszöntötte. **Pusztai Ferenc** előadását öt korreferátum követte (**Szathmári István**, **Keszler Borbála**, **Ittész Nóra**, **Heltainé Nagy Erzsébet**, **Kiss Gábor**). A tanácskozás **Kemény Gábor** zárszavával ért véget.

Életének 75. évében elhunyt **Pápayné Kemenczey Judit** nyugalmazott könyvtárigazgató, aki megalapítója és több mint negyed századon át lelkiismeretes gazdája és egyúttal gondos szervezője volt a szolnoki születésű Versey Gyulánál elnevezett, általános iskolai tanulók számára évenként megrendezett nyelvművelő versenyeknek. A versenysorozat megyei rendezvények indult 1976-ban, de néhány év alatt országos versennyé terebélyesedett, sőt határainkon túli magyar iskolákból is rendszeresen voltak résztvevői, főleg Erdélyből és a Vajdaságból. A versenyeknek nagy szerepük volt a felnövekvő új nemzedék(ek) nyelvi műveltségének gyarapításában. Drága halottunk emlékét megőrizük.

Az első magyar nyelv napja

Az első magyar nyelv napja központi ünnepséget a Nefmi és az Anyanyelvpolók Szövetsége közösen rendezte meg november 13-án, a Petőfi Irodalmi Múzeum zsúfolásig megtelt dísztermében. **Kubik Anna** olvasta fel a köztársasági elnök üzenetét, majd beszédet mondott **Hoffmann Rózsa** és **Szűcs Géza** államtitkár. Két személyes emlékezés is elhangzott **Jókai Annától** és **Jankovics Marcelltól**. A magyar nyelv megtartó erejét sugárzó versek, énekek, zenék színesítették még az eseményt.

Kibővített elnökségi ülés

December 10-én kibővített elnökségi ülést tartott az Anyanyelvpolók Szövetsége. Az ülés elején kapta meg az idei Lőrincze-díjat **Éder Zoltán** és **Pomogáts Béla**. Majd **Grétsy László** elnök beszámolt a Nefmi és az ASZ együttműködésének tapasztalatairól (anyanyelvi pályázat, a magyar nyelv napja, helyzetkép az anyanyelv használatáról). **Balázs Géza** ügyvezető elnök 11 pontban foglalta össze a 2011. év tapasztalatait, **Kerekes Barnabás** társelnök pedig az ifjúsági szervezet munkáját értékelte. **Balázs Istvánné** tájékoztatást adott a 2010. és 2011. évi pénzügyi helyzetről. Az elnökség **Terjéki Tamás** előterjesztésére egyhangúlag elfogadta, hogy a tagdíj 2012-től 2000 Ft-ra (diákok, nyugdíjasok esetében 1500 forint) emelkedjen – s továbbra is magába foglalja az ÉA. előfizetési díjat.

Miskolci szónokok

2011. december 16-án negyedszer rendezték meg a *Miskolc város ifjú szónoka* versenyt. Ezen a város és vonzáskörzete végzős középis-

kolai tanulói vettek részt. A feladat Arisztotelész örökbecsű szavai jegyében („Amicus Plato, sed magis amica veritas”) az igazságról, az őszinteségről szóló beszéd tartása volt.

Helyezettek: I. hely (a „Miskolc város ifjú szónoka” cím birtokosa): Deme Barnabás (Fényi Gyula Jezsuita Gimnázium, felkészítő tanára Soltész Agnes); II. hely: Sereg Péter (Földes Ferenc Gimnázium, felkészítő tanára Jobbágy László); III. hely: Tóth Judit (Fényi Gyula Jezsuita Gimnázium, felkészítő tanára Löveiné Arva Melinda); IV. hely: Molnár Gábor (Andrássy Gyula Szakközépiskola, felkészítő tanára Tatárné Cselei Csilla); V. hely: Mácsay Vivien (Földes Ferenc Gimnázium, felkészítő tanára Jobbágy László); VI. hely: Tóth Máté (Diósgyőri Gimnázium, felkészítő tanára Orosz Beáta).

Nyelvészeti könyvek

Adamik Béla: A latin nyelv története. Argumentum, Budapest, 2009.

Bakró-Nagy Marianne és Forgács Tamás szerk.: A nyelvtörténeti kutatások újabb eredményei VI. SZTE Magyar Nyelvészeti Tanácsék, Szeged, 2011.

Ittész Nóra (főszerk.). A magyar nyelv nagyszótára. 3–4. köt. MTA Nyelvtudományi Intézet, Budapest, 2011.

Jakab István: Nyelvhasználat – nyelvtudomány – nyelvművelés. Madách-Posonium, Pozsony/Bratislava, 2011.

Pusztay János: Gyökereink. A magyar nyelv előtörténete. Milyen áfium ellen kell orvosság? Nap Kiadó, Budapest, 2011.

Szépe György: A folyton megújuló nyelvészet. Vál. és szerk.: Terts István. Tinta, Budapest, 2011.

Sziksainé Nagy Irma (szerk.): A stílus-kohézió eszközei a modern és a posztmodern szövegekben. Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen, 2011.

Tóth Szegej: Nyelv, kép, hatalom. Alkalmazott nyelvészeti mesterfűzetek 4. SZTE JGYPK, Szeged, 2011.

Várnai Judit Szilvia – Mészáros Andrea Éva: Fordítókალაუზ. Hogyan igazodjunk el az angol nyelvű és európai uniós szövegek útvesztőiben? Tinta, Budapest, 2011.

Voigt Vilmos: Jeltudomány. Alkalmazott nyelvészeti mesterfűzetek 5. SZTE JGYPK, Szeged, 2011.

2012. évi eseményekből

Február 23–25. Implom József középiskolai helyesírási verseny, Gyula

Március 3. Práter anyanyelvi nap – általános iskolás Beszélni nehéz! körök versenye, Práter utcai Általános Iskola, Budapest

Március 30–április 1. Szép magyar beszéd verseny félországos döntő általános iskolásoknak, Kiszűszállás

Április A magyar nyelv hete

Április 12–14. Szép magyar beszéd verseny félországos döntő általános iskolásoknak, Balatonboglár

Április 12–14. Társadalmi változások – nyelvi változások. 22. Manye-konferencia, Szeged

Április 20–22. Szép magyar beszéd verseny országos döntő középiskolásoknak, Kazinczy Ferenc Gimnázium, Győr

A Hírek rovatba szánt információkat a megjelenés előtti 40. napig várjuk a balazsge@due.hu címen.

Mindenekelőtt a 2011. októberi számunkban közölt rejtvé-
helyes megfejtését adjuk meg.

I. A körben a megfejtés! 1. Kicsérél. 2. Bezsúfol. 3. Szónokol.
4. Hajópark. 5. Csalétek. 6. Csinosít. A kör alakban elhelyez-
kedő kockákból kiolvasható megfejtés: Katona József.

II. Még egyszer: oda-vissza! 1. Mécs – Csém. 2. Sebe – Ebes.
3. Rege – Eger. 4. Lány – Gyál. 5. Ó romok – Komoró. 6. Rút
őzem – Mezőtúr. 7. A nyomor – Romonya. 8. Degesz – Szeged.
9. Epét – Tépe. 10. Ennyit – Tinnye.

III. Író és műve. 1. Bánk bán. 2. Április. 3. Balsors. 4. Szap-
phó. 5. Piroska. 6. Kipling. 7. Golgota. 8. Komárom. 9.
Döbrögi. 10. Vasorrú. 11. Élektra. A rejtvényábra középső so-
rában olvasható színmű címe: Kispolgárok. Szerzője a 75 éve
elhunyt író: Makszim Gorkij.

IV. Kégyrejtvény. Arcátlan – Norvég – Gereblye – Evakuál –
Lapu – Úgrifüles. A kezdő- és a kapcsolódó betűkből összeol-
vasható verscím: Angelus. Szerzője a hetven éve elhunyt
Reményik Sándor. (Több megfejtőnk jelezte, hogy tévesen ne-
veztük a keresendő személyt erdélyi pap költőnek, mivel nem
volt pap. Az amúgy sem könnyű feladvány ilyen szándéktalan
további nehezítéséért mind a szerző, mind a szerkesztő elné-
zést kér.)

V. Szójátékos csattanó. Harmadjára pedig azt mondta, hogy
most már szabad a gazda.

Azok közül a megfejtőink közül, akik megoldásukkal
elérték a sorsolásban való részvételhez szükséges 70 pontot,
a következők részesülnek könyvjutalomban, amely ezúttal
Szathmári István *Hogyan elemezzünk verset?* című munkája:
Csernyik Szilvia, Balassagyarmat, Áchim András u. 6–8.
(2660); Deutsch Anna Mária, Budapest, Nezsider park 11. II.
em. 6. (1142); Fábrián György, Csongrád, Dália u. 13. (6640);
Gyárfás István, Aszód, Pesti út 2/5. (2170); Ilyésné Tóth Viktó-
ria, Nyíregyháza, Zerge u. 19. (4481); Mezey László, Józsa,
Sillye Gábor u. 70. (4225); Németh Ibolya, Budapest, Balázs
park 7. I. 3. (1142); Rába Ildikó Mariann, Békésszentandrás,
Áchim L. András u. 12. (5561); Tripolszki Dalibor, Szerbia,
24400 Zenta, Munkás u. 3.; Varga Irén, Celldömölk, Hunyadi
u. 34. A nyerteseknek gratulálunk!

A Pontozó új feladatai

I. Oda-vissza – harmadszor! Balog Lajos szerzőnk jóvoltá-
ból a múlt évben kétszer is közöltünk egy-egy olyan feladvány-
sort, amelynek meghatározásaira mindig egy olyan szóval kel-
lett válaszolni, amely visszafelé olvasva egyik településnevünk-
kel azonos. Az érdekes rejtvény egy megfejtőnket is megihlet-
te, s ő is küldött be egy hasonló, természetesen eddig még nem
szereplő helyneveket tartalmazó sorozatot. Olvasóinknak az
említett módon ismét tíz olyan szót kell megtalálniuk s bekü-
ldeniük, amelyek visszafelé egy-egy településnevet adnak. Min-
den helyes megoldásért 2 pont jár, összesen tehát 20.

1. Parasztevér volt	2. Balkezes
3. Gubós növény	4. Kenőcs
5. Mázsál	6. Ruhát tisztít
7. Folyadékot	8. Dűledéket
9. Hegyfok	10. Hossz

II. Egy verscím. Rejtvényünkben tíz meghatározást adunk,
s mindegyik meghatározás alá egy betűsort, amelynek betűiből
válaszolni kell a kérdésre, de úgy, hogy a megadott betűkből
kettő vagy három mindig megmaradjon. Ha olvasóink megfej-
tése helyes, akkor a megmaradt betűket összeolvasva Kosztolá-
nyi Dezső egyik versének címét kapják meg. A meghatározá-

sok megfejtésén kívül ezt a verscímet is be kell küldeni. A he-
lyes megoldás 20 pontot ér.

- A kísértet (Krúdy regénye):
O, P, R, É, D, I, L, I, N, O
- Ház és tört is lehet ilyen:
E, E, E, E, G, I, M, L, T, S
- Európai hegyvonulat:
K, D, Á, A, P, R, T, K, O, Á
- tanár úr (ismert filmcím):
A, B, L, N, N, J, H, K, I, Á
- Könnyű betűrejtvény: S/S:
Á, N, E, E, E, K, S, S, P, R
- Móricz Zsigmond regénye:
R, E, O, G, Y, K, O, N, O, K
- Csokonai Dorottyaának színhelye:
K, E, R, T, O, A, P, S, Á, V
- Görög eredetű férfinév:
K, R, L, E, I, N, Ó, S, T, F
- Fűszer- és gyógynövény:
K, Ö, R, K, Ú, F, K, K, U, A
- Egry József kedvenc témája:
B, A, L, T, A, Ö, N, O, M, E

III. Mű és alkotója. Olvasóink feladata a függőleges sorok-
ra helyes választ adni. Ha ez sikerrel jár, akkor a középső, tehát
a negyedik vízszintes sorban egy 200 éve született angol
regényíró ismert művére találhatnak rá. A regény címéért és
alkotójuk nevéért egyaránt 10 pontot lehet szerezni, összesen
tehát 20-at.

A függőleges sorok meghatározásai: 1. Vetélkedés. 2. Házi-
állatok legeltetője. 3. Olyan, mintha méhek gyűjtötték volna. 4.
Szórakozóhely elkülönített fülkéje. 5. Erdei állat. 6. Munka-
bér. 7. Boldogságból született lángolás. 8. A legtöbb vadász-
puska ilyen. 9. Könyörgés. 10. Orbán is okozhatja. 11. Nász-
utasok városa. 12. Mesebeli szörnny.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.

IV. Szójátékos csattanó. Megfejtésül a Bolondos számtan
című, túloldali rejtvény csattanóját kell beküldeni. A helyes
megfejtésért 25 pont jár.

Az e számunkban közzétett rejtvények együttes értéke 85
pont, de már 70 pont is elég ahhoz, hogy a megfejtés beküldője
részt vehessen a sorsolásban, és egy értékes könyv nyertese le-
hessen. Könyvjutalomban tíz megfejtő részesül. A feladványok
megoldását **2012. április 1-jéig** kell elküldeni címünkre: Édes
Anyanyelvünk, Pontozó, Budapest, Károlyi Mihály u. 16. vagy
a rovat vezetőjének e-mail címére: gretsyl@t-online.hu.

Minden olvasónak jó szórakozást és sikeres megfejtést kí-
vánunk a rejtvények készítői:

**Harmati Gizella (III.), Mercsek Timea (I.),
Takács István (II.), Schmidt János (IV.)**

Szójátékos csattanó

Új szavak, kifejezések (68.)

MŰ- KEDVELŐ	A VICC CSATTANÓJA	LERESZ- KEDIK, KOLTÓI SZÓVAL	KÁNIKULA MAGYAR AUTÓJEL -TAT, ...	NÉMET- RÓMAI CSÁSZÁR	BOLONDOS SZÁMTAN – Hány fekvőtámaszt tudsz csinálni, pajtás? – Tízet-tizenkettőt. – Na, ezzel alaposan lemaradnál a diliházban! – Honnan veszed? (A választ az ábra fő sorában rejtettük el.)										
NÉVELŐ															
ORRA BUKÓ															
SZÜR DÍSZE															
NÉMA TUSA!															
NAGY AGRÁR- TERÜLET			BELÜL MEGSÜL!												
MÉTER			SILBAK, STRAZSA							ZORRO JELE	KÖZÖL, HIRÜL AD	FILM KÖZEPE!	SZÉLES CSIK	NEHÉZ FIZIKAI MUNKA	A TÁRGY RAGJA
										ORVOS					
TESTÖR- SÉGI ELŐLJÁRÓ															
NYEL PÁROS BETŰI			TANULÁS ESETBŐL POÉN MAGVA!												GYÖKER- TÖRZSRE HASON- LÍTÓ
OSTROM- ZÁR							SZEL PETŐFI RÁÉRÓS URA!								
AZ OXIGÉN VEGYJELE		VENDÉG- LŐI TAJÉ- KOZTATÓ KANNIBÁL						KUPLÉ KEZDETE!							
A PINCEBE KONKÁV HIDROGÉN			VEDELEM VÁLTOTT EVEZŐ- LAPÁT					TÍZ DECI							
						LENTŐRŐ ESZKÖZ									
						ELNÖK EL- KÜLDÉSE									
USA-BELI KOSÁR- LABDA- LIGA					FUVOLÁS, NÉPIES SZÓVAL										
NÉMET NÉVELŐ					AKNA- SZILÁNK										
STRON- CIUM					ELÉG- SÉGES										
DAKAR A FŐ- VÁROSA KÖTŐSZÓ			EGYELŐRE NEM LEP NORVÉG AUTÓJEL						IGEVÉG- ZÖDÉS!						
								VIZÓZÓN NEVKÁR- TYÁT KÉ- SZÍTETŐ	UGYAN, DEHOGY!						
2/3 TÁVI															
VÁSZNAT KESZÍT KESVÉGI			19. SZ-I CSEH ÍRÓ (JOSEF KAJETÁN)				NITROGÉN		TŰZ MAGVA!						
			KIS PÉCSI FENNSÍK -BAN, ...				HÁROM- ELEMŰ		MÁTÓL FOGVA	BODRI LAKJA!					
ÓRAVÉGI		CIPÓT PISZKÍTÓ A SZA- BADBAN													
JÓ ÉTVÁGYÚ, NÉPIESEN															
					FELÜLET- HEZ IDOMUL MAGAD										
ÉSZAK, RÖVIDEN					TEMPUS, RÖVIDÍTVE VONAL- VÉGEK!		MATEMA- TIKA, RÖV. KÖZÉPEN TÁGÍTÓ!			TŰZ- FEGYVERT HASZNÁL					
FORRASZ- TÓFEM															
AZ ŐN VEGYJELE			A LÉTMI- NIMUMON EL FEL ÁR!												
	I									PÉLDAUL JÓKAI ANNA					

Nem szótározott szavak tárháza

csikus – kismalac. Pl. „Doktor úr, beteg a *csikus*” (Borsod megye)

dizájner drog – olyan kábítószer, amely hatásában felveszi a versenyt illegális társaival, de fogyasztását, illetve árusítását nem tiltja a törvény (Magyar Nemzet, 2010. júl. 17.)

fidesznyik – Fidesz-aktivista (Heti Válasz, 2011. szept. 8.)

gépez(ik) – számítógépezik

illatol – szagol

kulthely – kultikus hely, kultuszhely, különösen: szórakozóhely

nadrágvadász – férfiakra utazó nő; a *szoknyavadász* mintájára alkotott szó

netceleb – az interneten felfutó híresség

Palócia – a Palócföld tréfás megnevezése

pánikgomb – vészjelző (bankokban, boltokban, amelynek segítségével a rendőrséget lehet hívni)

pariszozik, szétpariszozik – szétfröccsen, szétspriccel (Erdély)

pizsamázás – esti (ottalvós) összejövetel, buli, másként: *pizsi-parti*

a szegények adója - az áfa szóképes megnevezése

termálháromszög – Sárvár, Hévíz és Bük közös megnevezése (Vas Népe, 2011. okt. 6.)

ütközés – összezördülés, konfliktus. Pl. „hogyan megosszák a nyilvánossággal ... emberi gyarlóságait, *ütközéseiket*, sikereiket és kudarcaikat” (Magyar Nemzet, 2010. jan. 9.)

A rovat 1998–2010. között megjelent anyagát tartalmazza a következő kötet: Jelentés a magyar nyelvről. Új szavak, kifejezések. Szerk.: Balázs Géza. Inter-MSZT, Budapest, 2010. Új idegen szavak magyarítását megnézheti vagy ajánlhatja a www.szomagyarito.hu honlapon. 2011 novemberétől a honlap elkezdte az új magyar szavak és kifejezések gyűjtését és megosztását is!

B. G. és B. M.
balazsge@due.hu

NYELVÉSZ • LELETEK

ELVÉSZLELETEK

899 Ft
kg
Kapuvári préselt disznósajt

Wagner Alfréd budapesti olvasónk azt nehezményezi, hogy a reklámban préselt disznósajtot hirdetnek, holott – mint írja – „préselés nélküli disznósajt már hosszú ideje nem létezik. Néhány évtizeddel ezelőtt ugyanis sokan megbetegedtek a disznósajttól, s ezért a hatóság elrendelte az erősebb kisajtolást, hogy a legkevesebb levegő, illetve víz se maradjon a gömböcben, s ezáltal elkerüljék a fertőzést”. Ha így van, akkor csakugyan miért kérkedünk a préseléssel?

Azon sem lepődhetünk meg, hogy egy mellnövesztő hírben álló növényből kozmetikum-szerű krémet [Mellzobor Cream, (I. ábra)] is forgalomba hoznak, az alábbi szenzációs leírással és ajánlásokkal:

„Mellzobor Bőrfelesztő krém és bővítése 50 grammos Tube

Tökéletes Lift mell feszesítő krém és a bővítés mélyen behatol a hozzávalók fokozatos hang és javítsa az emlő szöveti fejlődés.

Tökéletes Cream úgy vannak kialakítva, Pueraria Mirifica, Oryzanol és természetes trópusi növényi kivonatok, amely növeli a mell nagyon rövid idő alatt.

Tökéletes Cream segít fenntartani feszségét és rugalmasságát nőtt, miközben a bőr puha és sima anélkül, hogy káros mellékhatások.

Akkor számíthat teltebb, feszebb mellek, puha és simább bőr, az első 4-8 hét használat Perfect Lift Cream.

Hozzávalók:

Pueraria Mirifica kivonat, Oryzanol, Poliakrilamid, Laureth 7, Hidrogénezett Polydecene, Diázoldinyl Urea, Lodopropynyl, butilkarbamát és ionmentes vízzel.

Irányban:

Vigyen fel egy kis mennyiségű krém a mellek és gyengéden masszírozza néhány percig az egyes emlő, különösen az alap, amíg a krém teljesen felszívódik a bőrébe. Használata 2-szer egy nap után zuhany (1 alkalommal, reggel és 1 idő este)”.
Azt hiszem, mint „gyöngyszemet” a Nyelvész-leletek között is érdemes „közkinccsé” tenni – írja **Láng Miklós** balatonalmádi olvasónk, egyúttal kollégánk. Tanácsát máris megfogadjuk!

Erre az épületes szövegre a Gyógyszerészet című folyóirat figyelt fel, majd be is mutatta olvasóinak. Azt hiszem, mint „gyöngyszemet” a Nyelvész-leletek között is érdemes „közkinccsé” tenni – írja **Láng Miklós** balatonalmádi olvasónk, egyúttal kollégánk. Tanácsát máris megfogadjuk!

FORMULA-1 HÁTTÉR

Túl zöld a szomszéd fűje

Lewis Hamilton lassan kikészül a sikertelenségtől, sokan mégis óva intik a Red Bulltól

16 SPORTMIX
SPORTMIX 16
2011. november 3. csütörtök

FORMULA-1 PÍLÓTAKERINGŐ

Zöldebb a szomszéd fűje

A morgoló Rosberg állítólag már az indiai viadal előtt járt a Ferrarinál

EREDMÉNYEK

JÉGGORONG

• 1. Nél. 2. J. 3. J. 4. J. 5. J. 6. J. 7. J. 8. J. 9. J. 10. J. 11. J. 12. J. 13. J. 14. J. 15. J. 16. J. 17. J. 18. J. 19. J. 20. J. 21. J. 22. J. 23. J. 24. J. 25. J. 26. J. 27. J. 28. J. 29. J. 30. J. 31. J. 32. J. 33. J. 34. J. 35. J. 36. J. 37. J. 38. J. 39. J. 40. J. 41. J. 42. J. 43. J. 44. J. 45. J. 46. J. 47. J. 48. J. 49. J. 50. J. 51. J. 52. J. 53. J. 54. J. 55. J. 56. J. 57. J. 58. J. 59. J. 60. J. 61. J. 62. J. 63. J. 64. J. 65. J. 66. J. 67. J. 68. J. 69. J. 70. J. 71. J. 72. J. 73. J. 74. J. 75. J. 76. J. 77. J. 78. J. 79. J. 80. J. 81. J. 82. J. 83. J. 84. J. 85. J. 86. J. 87. J. 88. J. 89. J. 90. J. 91. J. 92. J. 93. J. 94. J. 95. J. 96. J. 97. J. 98. J. 99. J. 100. J.

KÉZILABDA

• MÁSIK KÖR

Én úgy ismerem ezt a közmondást, hogy *A szomszéd rétje mindig zöldebb*, s jobb is lett volna ennél maradni, mivel a *fű* főnév birtokos személyes alakjaiban nem a szótári tő (*fű-*), hanem a megrövidült és *v*-vel bővült melléktő (*fűv-*) áll a toldalék előtt: *fűvem, fűved, fűve* stb. Arról pedig ne is beszéljünk, érdekes volt-e egy ilyen gyöngye poén kedvéért négy hónapon belül kétszer is megszegni a magyar nyelv alaktanának egyik szabályát. (A lapkivágatokat és kommentárjukat **K. G.**-től, a Nemzeti Sport rendszeres olvasójától kaptuk.)

MADRO-TEX KFT. Lakás Textil bolt
DUNÁBÓL PAPLAN KÉSZÍTÉS,
ÁGYNEMŰ FELÚJÍTÁS.

1111 Budapest, Fehérvári u. 6. (a 7-es busz megállója)

Telefon: **06-30-2322; 06-30-437** Email: **info@madro-tex.hu**

Igaz, hogy a sajtóhibákkal *Dunát* lehetne rekeszteni, de a *dunna* szót továbbra is két *n*-nel írjuk. (A hibát **Ostorházy József**, a Borsodi Apró hirdetőújság olvasója vette észre; közlése: **K. G.**)

☑ Ki ért egyet azzal, hogy a tv 2-ön nem kellene este 7-kor ilyen szennyműsort sugározni, mint az édes-négyes?! Ki kíváncsi rá? Üdv: többgyerekes anyuka, kétszeres nagymama vagyok.

Kettő ön? Inkább *2-n!* (**Holczér József**, Kecskemét)

SZÜLETÉSNAPI AKCIÓ!

-90%!

Márkás Női-Férfi Cipők!

~~9.900,-~~
990.- től

Címünk: **ATMOSPHERE OUTLET**

~~MADRO~~ Üzletház udvarában

(A ~~MADRO~~ Pláza mellett, és a kávézó mellett)

Ami sok, az sok! (**H. J.**)

Édes Anyanyelvünk

WWW.ANYANYELVÁPOLÓ.HU
2012. FEBRUÁR

• IFJÚSÁGI MELLÉKLET •

A sport sem magyar, akkor a nyelve?

Az elmúlt években a sportnyelv is változott. Ez egyrészt az újságíróknak köszönhető, másrészt pedig annak a ténynek, hogy egyre több olyan sportágról is szólnak a hírek, amelyekről a rendszerváltás előtt csak keveset hallhatunk. Ez az újszerűség vajon hogyan hathat a szavak magyar megfelelőinek megalkotására? Érdemes-e egy angol szó vagy kifejezés helyett a magyart használni? (Megjegyzem: a *sport* szó sem magyar eredetű, ugyanis Széchenyi István Naplójában idegen szövegben jelenik meg. A szót magyar textusban először Petrichevich Horváth Lázár Honderúje közli az 1843. november 4-i számban: „A k. ladányi vadászatok f. hó 8. napján bevégeztetnek... Az idej sport igen jól ütött ki.”)

Sokszor már a sportágak elnevezésekor bajban van az ember (főként az amerikai eredetűek esetében). Például a baseball női változatára, a softballra nehéz magyar megfelelőt találni. Nem beszélve a szabályok ismertetéséről, a különböző szakszavakról. Az amerikai futball esetében álljon itt néhány példa: a) *False start*: a támadó egységből valaki a labda megindulása előtt bemozdul. 5 yard. b) *Offensive holding*: egy play során a támadó egység valamely tagja szabálytalan blokkolással segíti a labdás embert. 10 yard. Ez utóbbi szabály magyar ismertetéséből is kitűnik, hogy a *play* szóra sem mindig a *játék* fordítás a megfelelő. A bonyolult szabályok miatt meggondolandó, hogy érdemes-e ezekben a sportágakban magyar szavakat használni. Bizonyos esetekben, ha egyszerűsíthető egy kifejezés, mint pl. a *támadó* vagy a *védekező*, akkor érdemes, ám a bonyolult, csak körülírással lefordítható esetekben az angol alkalmazása is elfogadható.

Brézai Zoltán

Tanulságos

Iskolába menet Budapesten a 6-os villamoson voltunk fültanúi az alábbi beszélgetésnek. Két fiatal férfi társalgott (nem tizenévesek); annyira megrökönyödtünk a hallottakon, hogy a leszállást követően szó szerint lejegyeztük azt, amit mondtak. Aligha kell hozzáfűznünk bármiféle magyarázatot is! Íme:

- Te, mikor lesz már karácsony?
- Decemberben.
- De tavaly is akkor volt.
- Jó, de idén 24-én lesz.
- De tavaly is akkor volt.
- De most még 26-án is karácsony lesz.
- Ne mondd már, tavaly is még 26-án is karácsony volt.
- Ez érdekes.
- Tudom már, ez azért van, mert idén szökőév van.

A szem- és fültanúk:

Marton Péter, Vikár András

Lám, a kevés is lehet (elég) sok

(Alulírott elismerem, hogy a történet szereplői nem kitalált személyek; a leírtak valóságos, megtörtént eseményeken alapulnak, nem a fantázia szüleményei.)

Az egyik budapesti aluljáróban történt. Egy fejkendős idős asszony három súlyos csomaggal igyekezne a villamoshoz. Két csomagot felemel, majd elindul a lépcsőkön fölfelé. Visszanéz az órizetlenül maradt harmadikra. Visszamegy, az egyik táskát leteszi, az elsőre otthagytat fölveszi, egy-két bizonytalan lépést tesz, majd megáll, visszafordul. Tanácstalan. Egy fiatalember – látva az idős nő küszködését – megszólítja: „Jó napot kívánok! Segíthetek?” Majd két csomaggal elindul fölfelé a járdaszigetre. Az asszony két-három lépcsőfoknyi távolságból követi, közben láthatóan bizalmatlanul méregeti a segítőt. Néhány másodperc múlva befut a villamos a megállóba; a fiatalember fölteszi a három csomagot a járműre, s egy halvány mosoly kíséretében elköszön. Mielőtt a vezető becsukná az ajtót, az asszony még annyit mond segítőtjének: „Uram, hálásan köszönöm! Ön visszaadta a hitemet az emberekben!”

Kerekes Barnabás

Kincskeresés a 21. században

Tanárként nap mint nap sok-sok tizenéves fiatalal vagyok kapcsolatban, és gyakran megdöbbenve tapasztalom, mekkora generációs szakadékot jelent már az a 8–10 év is, amennyi köztük és köztem van. Elég csak egy kicsit körülnéznom, hogy megértsem az okát. Ha szemügyre veszem a közeget, amelyben ők felnőnek, sajnálni kezdem a fiatalokat, beleértve magamat is. Milyen ez a világ, mint a szüleimé volt vagy a gyerekkoromé: felgyorsult, önző, anyagias. Sokszor felmerül bennem a kérdés, hová lettek az értékek? Mármint az igaziak, a kincsek... Két példát szeretnék felidézni a közelmúltból.

Az egyik a Péchy Blanka-emléknapon történt. Két diákomat kísértém a versenyekre. Láthatóan jól érezték magukat, egyikük például csillogó szemmel újságolta, milyen jól beszélgetett a szünetben a „vetélytársával”, és mondtak egymásnak verseket is. Igen, verseket! Csak úgy. A maguk és egymás szórakoztatására. Aztán hazafelé utunkban megütötte a fülünket, hogyan szórakoztatja egymást két tizenéves fiú. Nem szeretném idézni, és nem is tűrnék meg a lap hasábjai. Elég annyi, hogy a lányok felsóhajtottak: „Hát igen, erről beszélt az a tanár úr a megnyitón...” (Kerekes Barnabás tanár úr beszélt ott a beszéd és a magatartás eldurvulásáról, az egymás iránti tisztelet eltűnéséről.)

Hasonló a tanulsága a másik esetnek is. Szeptemberben a Kazinczy-díj Alapítvány idei gálaműsorán Szakonyi Károly többek között arról beszélt, milyen jó volt, amikor még létezett a Vers mindenkinek című televízió-műsor. Hallottam, amint erre mögöttem, a közönség soraiban valakinek halkán kiszalad a száján: „Most meg a Való világ megy...” Még akkor is ezen gondolkodtam, amikor már Sinkovits Imrét néztük és hallgattuk a kivetítőn, amint egy Illyés-verset szavalt. Tudom, költői a kérdés, de csak az járt a fejemben, hogy ha manapság minden ócska, semmit érő hulladékot el lehet adni, akkor EZT miért nem? Miért éppen erre nem kíváncsi senki?

Leginkább csak egyvalamit szeretnék a diákjaimnak adni. Mindnek egy-egy kincskereső kisködmönt.

Dömötör Andrea

A bátorság bére

Életem nagy áldásának tartom, hogy többször is részt vettem az Anyanyelvapolók Szövetsége ifjúsági tagozatának rendezvényein (pl. táborokban) és a Beszélni nehéz! mozgalom eseményein. Középiskolásként igen hamar rájöttem, hogy jó emberek, nagyszerű fiatalok közé kerültem. Természetesnek tartottam, hogy az egyetemre bekerülve szakkört szervezünk, s folytatom a Komáromban elkezdett nyelvművelő munkát. Meglepetésemre meghívót kaptam a körvezetők (ön)továbbképző táborába. Bevallom, az ifjúsági rendezvények remek tapasztalatai ellenére bőven volt bennem kétség, hiszen a táborozóknak egy része többször volt ilyen egyhetes programon, mint ahány éves vagyok. „Bátorságom bére” egy felemelően szép hét élménye. Ennek a tábori beszámolóknak a megírását azért is vállaltam, hogy megnyugtassam a hozzám hasonló korú fiatalokat: bátran mondjanak igent, ha meghívást kapnak. Teljes jogú résztvevőként, egyenrangú partnerként lehetünk ott, a hangulat a „csongrádi” táborokét idézi.

De mazsolázgassunk a hét történéseiből! A körvezetők 25. továbbképző táborát július 5–10. között Szegeden rendezték meg, a Karolina Általános Iskola Kollégiuma volt a „bázisunk”.

Az esemény rangját jelezte, hogy a Városháza pazar dísztermében volt a megnyitó, itt kezdődtek meg a Deme professzor úrról szóló megemlékezések. Rendkívüli volt „A mi múzeumunk” program, a körvezetők levelekkel, régi fényképekkel, izgalmas történetekkel idézték fel a Beszélni nehéz! mozgalom 24 táborának emlékezetesebb pillanatait.

A reggeleket rendszerint mondatjelöléssel kezdte Vadász Gusztávné és Kerekes Barnabás vezetésével. Vincze Klárától érdekes történeteket hallhattunk a szegedi boszorkányokról; megtekintettük a Bálint Sándor-emlékházat, ahol a híres szegedi paprikáról egy sereg új dolgot tudhattam meg. Táborozó társunk, Tilless Béláné József Attila verseiből összeállított előadással lepett meg minket. Nagy L. János professzor az új stílusú népdalokról tartott előadást; Schirm Anita a reklámok világába kalauzolt bennünket. Bagdy Emőkéét már nagyon vártam, életfeladatainkról tartott előadásában szerintem mindenki megtalálta a neki szóló útravalót. A Dómban orgonakoncerttel vártak minket. Hódmezővásárhelyre is eljutottunk: a Bethlen Gábor Református Gimnázium könyvtárának kincsein ámulhattunk, majd az Emlékpont kiállításainak segítségével visszasétálhattunk a rendszerváltás előtti időkbe. Ambrus Sándor fazekasmesterhez, illetve Szakál László citerakészítőhöz is ellátogattunk, majd Nagymágocsra és Orosházára mentünk, ahol a szívélyes vendéglátók, szervezők nagy örömünkre beiktattak a programba egy meglepetés dzsesszkoncertet is.

Az utolsó napra is jutottak csemegék: Kiss Gábor bemutatja a sokak által ismert Tinta Könyvkiadót, és néhány érdekes szótárt is hozott a gyűjteményéből. Kováts Dániel tanár úrral a rab Kazinczy nyomába eredtünk, Rozsnyai Jenőné két Arany-balladát elemzett. Meszlényi László zseniális előadása mindenkinek a tetszését elnyerte, Liszt Ferencet mutatta be egy kicsit másféle megközelítésből.

A vállalkozóbb kedvűek Ópusztaszerre kirándultak, mások tartalmas szegedi programokkal múlathatták az időt. Az utolsó estére maradt táboraink kedvenc programpontja, a Bordi-est. Most sem okozott csalódást, a közös éneklés még közelebb hozott bennünket egymáshoz.

Ezúton is szeretném megköszönni a szervezőknek, Némethné Balázs Katalinnak, Szabó Máriának, Rozsnyai Jenőnének és Bozó Klárának a rengeteg munkát és törődést. Azt hiszem, minden résztvevő nevében mondhatom, hogy remek hét volt, mindenből a lehető legjobbat kaptuk. Új táborozóként már az első naptól otthon éreztem magam, hála nekik és a szeretetteljes, befogadó körvezetőknek.

Skoda Fanni

Anyanyelvapolók találkozója Kolozsváron

Október 29-én, egy szombat délelőttön Kolozsváron újra találkoztunk néhányan, erdélyiek és magyarországi vezetőségi tagok. Különleges alkalom volt, úgy örültem, hogy ott lehetek a Georgius Aranka Társaság első évnnyitó találkozásán.

Nem tudtam, hogy milyen lesz, mire számítsak, de lassan minden letisztult, ahogy elkezdődött a tanácskozás. A Csicseri borsó, bab, lencse című népdal jó kezdetnek bizonyult, hiszen Egyed Emese, az Aranka Társaság elnöke nagyon ötletesen állította párhuzamba a népdalban említett lány csinosítását anyanyelvünk csinosításával, amelyet mindannyiunknak feladatunknak kell tekintenünk. Ezután a felszólalók közül mindenki az előtte szóló szavaira támaszkodva osztotta meg velünk gondolatait. Tőkés Erika, a társaság társelnöke volt a második felszólaló, aki az Aranka György Nyelv- és Beszédművelő Verseny megalakulásáról, versenyformáiról szolt pár szót. Kerekes Barnabás tanár úr, az Anyanyelvapolók Szövetsége társelnöke az Aranka-verseny és a magyarországi versenyek hasonlatosságairól, jellegzetes feladataikról és a pontozásról beszélt. Beszámolt a szövetség által rendezett táborokról, rendezvényekről, és ízelítőt adott a 2012-es év programjaiból, amelyeknek koronája a „csongrádi tábor”, amelyet idén huszadik alkalommal rendeznek meg. A „huszadikság” ténye magában hordozza azt is, hogy különlegesnek kell lennie, ezért nem egy magyarországi, történelmi nagyvárosban lesz, hanem a kis kalotaszegi faluban, Zsobokon, összefűzve a IV. Aranka György táborral. Ezt követően megnéztük a pécsi és zsoboki táborokról készült filmeket, majd Terjéki Tamás bemutatta a szövetség és az Aranka Társaság akkor frissen elkészült új honlapját (<http://aranka.anyanyelvapolo.hu>), beszélt az internetes anyanyelvi játékról, a Rejtvénypárbajról is.

Délután a Házsongárdi temetőben részt vettünk a Szilágyi Domokos sírjánál tartott megemlékezésen, aztán meglátogattuk Dsida Jenő, Kós Károly, Berde Mózes, Apáczai Csere János és még sok neves költőnk, írónk sírját.

Reméljük, a 2012-es év a Jóisten segítségével megajándékoz bennünket még sok ilyen együtt töltött pillanattal és új baráttal, akiknek a szívében van egy kis zug, ahol az anyanyelv iránti szeretet, tisztelet és alázat rejtőzik. Szerencsére ez összehozza az embereket, és alkalmat ad arra, hogy láthassuk még egymást.

Szabó Rita

További beszámolók olvashatók a rendezvényről az Aranka Társaságnak (<http://aranka.anyanyelvapolo.hu>) és az ASZ ifjúsági szervezetének (<http://aszisz.anyanyelvapolo.hu>) honlapján.

Szólnak rendelkezésünkre

Végre egy kezdeményezés, amely elsődleges céljával az anyanyelv védelmét, megőrzését tűzte ki, ráadásul olyan formában, hogy az a lehető legtöbb emberhez eljusson. Sokszor gondot okoz Erdélyben, hogy hogyan is szóljunk egy eladóhoz, közintézményben dolgozó személyhez, taxishoz, kisebbségben élő magyarként vagy idelátogató, magyar anyanyelvű turista-ként. Mindkettőre megoldást jelenthet, ha széles körben elterjed a kolozsvári civil szervezetek által életre hívott „Igen, tessék!” mozgalom, melynek célja – mint honlapjukon szerepel – „a magyar nyelv nyilvános használatának elősegítése olyan nagyvárosokban, ahol a magyar nyelvű népesség kisebbségben van”. A módszer rendkívül egyszerű: egy ingyenesen beszerezhető matricát kell elhelyezni jól látható helyen, ott, ahol legalább egy alkalmazott beszél magyarul. (Persze, az még kérdés, hogy a nem magyar tulajdonban lévő vállalkozásoknál mennyi akarat lesz erre, de ez egyelőre nem tudjuk, ugyanis még csak most indult a mozgalom.)

Mikor először megláttam a matricát egy vegyesbolt ajtaján, azt gondoltam, hogy az elsődleges célközönség az idelátogató magyarok lehetnek, akik nem tudnak az állam nyelvén. Tény, hogy ennek az elvárásnak is eleget tesz a mozgalom, ám nem ez a legfőbb célja, hanem – közvetve vagy közvetlenül – a nyelvőrzés, a nyelvmentés. Kisebbségi környezetben, ahol a magyarság aránya legtöbbször 20–30% körül van (vagy inkább az alatt mozog), az embernek eszébe sem jut nyilvános helyen magyarul megszólalni. Nem is azért, mert attól fél, hogy emiatt valamiféle hátrányt szenved, hanem egy általános kényelmetlenség miatt; hiszen minek megfutni egy fölösleges kört, mikor valószínűleg úgyis oda lyukadunk ki, hogy románul kell majd beszélnünk. Persze, emiatt gyakran két magyar ember románul beszél egymással, csupán azért, mert egyik sem tudja a másiktól, hogy anyanyelvükön is beszélhetnének. Holott egyszerűbb, könnyebb, gördülékenyebb volna a társalgás, nem kellené hosszú percekgig azon gondolkodni, hogy ezt vagy azt hogy is mondják szépen, szabatosan románul.

A nyelvmentés azonban nem csupán a fent említettekben érhető tetten. Sok ember számára már a helyes magyar szó megtalálása is gondot jelent – a mozgalom honlapján kitűnő példát olvashatunk: „aki a hentesnél sohasem hallotta magyarul: »Kérem, vegye vissza a mócsingot!«, csak azt, hogy »Hai, nu mai puneți atâta zgârci!«, valószínűleg már nem fog olvasás közben elvigyorodni Buzgó Mócsing nevén (ha még olvas egyáltalán Rejtőt)”. Valóban, aki nem igyekszik tudatosan használni az anyanyelvét, az az otthoni és esetleg vallási élet keretein kívül eső területeket nem fogja magyarul ismerni, hisz hivatalosan sosem használhatja például a *hátszín*, a *tarja*, a *karaj*, az *áfás számla*, a *nyugta*, a *vény* vagy akár a *motorházatető*, a *biztonsági öv*, a *nyerges vontató* stb. szavakat, kifejezéseket. Észrevétlenül sorvad, hal el így a nyelv, hiszen a beszélők azt hiszik, ők magyarul beszélnek, de szavaik fele, kétharmada nem magyar szó. Akarattal, odafigyeléssel természetesen lehet ez ellen tenni, de a fogalmak magyar megfelelőinek használata így is csak egy szűkebb körben lehetséges. Ha azonban a mozgalom elterjed, most (még) szokatlannak tűnő helyzetekben is használhatjuk majd az anyanyelvünket, és így talán visszahozhatók lesznek a köztudatba olyan kifejezések, amelyek már a passzív szókincsünkben is alig élnek.

Széman E. Rózsa

További részletek olvashatók a mozgalom honlapján, a <http://igentessek.ro> oldalon.

Kedves Olvasó! FYI, avagy a multi-szakzsargon

A munka világába belépve szembesülnöm kellett azzal a ténnyel, hogy nem ismerem kellően az irodai szakzsargont, hiába tanultam éveikig angolul. TLA-k (magyarul HBR-ek) repkedtek szóban és írásban egyaránt, mindenki rohanásban volt, én pedig csak kapkodtam a fejemet. Szerencsére digitális bennszülöttként, mert állítólag az vagyok, ASAP sikerült ezt a hiányosságomat pótolni, hiszen tudtam: STFG.

Ha irodában fogsz dolgozni, már most érdemes draftot írnod, mert a következő kifejezések ismeretével és használatával az első heteket könnyedén túlélheted, már-már az irodai kommunikáció professzorának fogod érezni magad.

Ha egy projektet kell leadned, ne felejsd el timingolni, illetve a TBD feladatokat megismertetni. A legcélravezetőbb, ha a supporttól a következő nap EOB-ig kéred bulletpontosítva a draftot. Ha ez időben megérkezett, és sikerült kommenteket fűződ hozzá, küldjed vissza mailben, TO-ban azokat feltüntetve, akinek még dolgozniuk kell vele, CC-ben pedig azok a kollégák kapják meg, akiknek már nincs dolguk. Ezt követően jó, ha a PPT ASAP elkészül. A slide-ok tartalmazzák a főbb message-eket, természetesen bulletpontokban. Érdemes néhány diagrammal is színesíteni a prezentációt.

Multinacionális környezetben általában negyedévekben kell gondolkodni, így már most érdemes megjegyezni, hogy az első negyedév a Q1, a második Q2, és így tovább. Ha a sales-esekkel és marketingesekkel kapcsolatba kerülsz, gyakran el fog hangzani, hogy egy-egy termék milyen BTL-en, ATL-en, DM-ben fog fel-tünni. Ha pedig szabadságra mész, ne felejtse el beállítani az OOO üzenetet.

Úgy gondolom, sikerült elérnem a kitűzött targetet, a TLA-s KPI-mutatóm biztosan túlteljesült a cikkben.

Idő kellett ahhoz, hogy megszokjam az új környezetet, nagy nehezen megértsem a körülöttem repkedő munkahelyi szakzsargon tényleges jelentését. Igyekszem kerülni az idegen kifejezések és rövidítések indokolatlan használatát, de be kell ismernem, azoknak egy része, sajnos, így vagy úgy, mégis beszivárgott a mindennapi nyelvhasználatomba. A napi munkát nagyban segíti, ha egy nyelvet beszélünk, azonban hiszem, ha az idegen szavak helyett a magyar megfelelőt alkalmaznák az emberek, a szakzsargon sem gyarapodna ilyen mértékben.

Horváth Krisztina

SZÓTÁR

- ASAP** (As Soon As Possible): amilyen gyorsan csak lehet
- ATL** (Above The Line): hagyományos reklámeszközök gyűjtőneve, pl. rádió, televízió, nyomtatott sajtó
- BTL** (Below The Line): nem hagyományos reklámeszközök gyűjtőneve, pl. DM, telemarketing
- bulletpoint** (**bulletpoint**): vázlatpont
- CC** (Carbon Copy): elektronikus levelezésben a másolatot kapó személy
- DM** (Direct Mail): közvetlen levél
- draft**: vázlat, tervezet, piszkozat
- EOB** (End of Business Day): az üzleti nap vége
- FYI** (For Your Information): figyelmedbe ajánlom, szíves tájékoztatásul
- HBR**: hárombetűs rövidítés
- mail**: elektronikus levél, villámposta
- message**: üzenet
- OOO** (Out of Office): „házon kívül”, nem tartózkodik az irodában
- KPI** (Key Performance Indicators): fontos teljesítménymutatók
- lead**: irányít, vezet
- PPT** (PowerPoint Presentation): PowerPoint bemutató, amely prezentációk készítésére szolgál
- Q1** (Quarter 1): 1. negyedév
- sales-es**: értékesítő
- STFG** (Search The Fine Google): „Keresd a Google-on!”
- slide**: dia, a PowerPoint programban készül
- support**: támogatás
- target**: cél
- TBD** (To Be Defined): meghatározásra vár, meghatározandó
- timing**: időzítés, ütemezés
- TLA** (Three Letter Abbreviation): hárombetűs rövidítés
- TO**: elektronikus levelezésben a címzett

Anyanyelvi rejtvénypárba

Az Anyanyelvapolók Szövetségének Ifjúsági Szervezete 2005-ben indította útjára internetes anyanyelvi rejtvényjátékát. Kéthetente újabb és újabb feladványokat lehetett megfejteni, majd a legjobb megfejtőket az aktuális tanév végén könyvjutalommal díjaztuk. A játék ötéves működése során összegyűjtött tapasztalatok alapján gondoltuk tovább az anyanyelvi játékok internetes megjelenési formáját. Így született meg az Anyanyelvi rejtvénypárba Terjéki Tamás elgondolásában, Mihály Balázs Attila programjával és az ifjúsági tagozat vezetőségének gondozásával.

A rejtvénypárba egy valós idejű böngészős játék. A regisztrált játékosok többféle rejtvénytípussal tudnak játszani egyenként, vagy akár csapatban is. A típusok sokféle területet ölelnek fel, vannak köztük logikai alapú és lexikális tudást igénylők is. Épít az anyanyelvi ismeretekre és az általános műveltségre. Formájukat tekintve készülnek rejtvények és kvízkérdések is. Megtalálhatjuk a közkedvelt képrejtvényeket, anagrammajátékokat vagy palindromokat, de ezeken kívül számos hagyományos és új típus is helyet kapott.

A játékos a feladványtípusokat egyénileg gyakorolhatja, így felkészülhet a többiek elleni játszmákra. Egymás ellen kétféleképpen játszhatunk. A **párba** 2–6 játékos vagy csapat között zajlik. A nehézségi szinttől függően 3–7 feladványtípust kapnak a játékosok 5–5 feladvánnyal. A megfejtések megadására típustól és nehézségi szinttől függően 10–90 másodperc áll rendelkezésre. A **licitjáték** a hagyományos licit szabályait követi. Megadott mennyiségű zsetonból a játékosok vagy csapatok licitálhatnak a választás jogára. A játékmenet a párba-hoz hasonlóan zajlik. Mindkét esetben az a játékos vagy csapat nyer, aki (amely) a legtöbb pontot gyűjti össze.

A megnyert játékok, megfejtett feladványok és megszerzett pontok alapján a játékosok nevét egy összesített ranglistába rendezzük, így megtudhatjuk, ki volt az aznapi, a múlt heti vagy akár a tavalyi legjobb játékos. Mindemellett a játékosok egyéni statisztikájuk alapján rangokat kaphatnak, amelyek új, nehezebb, esetleg hosszabb játékmódok elérését teszik lehetővé.

A későbbiekben tervezünk rejtvénypárba-bajnokságokat is az ASZ helyi csoportjai, valamint általános és középiskolák, egyetemi közösségek, baráti társaságok között is.

Az eddigi tapasztalatok alapján elmondhatjuk, hogy nagyon sokan kedvelik a játékot. Új rejtvények, új funkciók készülnek és jelennek meg az év során. Jelenleg is közel 5000 anyanyelvi feladvány található adatbázisunkban, ezeket végigjátszva igazán jó gyakorlatot szerezhetünk az elkövetkező csatákhoz.

A játék elérhető a <http://rejtvenyparba.hu> oldalon. Szívből ajánljuk mindenkinek!

TT

ÉA ifjúsági melléklet, 2012. február
Az Anyanyelvapolók Szövetsége Ifjúsági Tagozatának
hírlevelét **Kerekes Barnabás** szerkesztette.

Cím: 1053 Budapest, Károlyi M. u. 16.
Villámposta: ea@anyanyelvapolo.hu

Kedves Rejtvényfejtők!

Soha ennyi megfejtést nem kaptunk még, mint az Álbölcsességek című rejtvényünkre. Köszönjük! Ez nagy öröm számunkra, még ha a megfejtések javítása, értékelése jóval több munkával járt is. Játékosársaink alaposan megoldozták a megfejtésért, számtalan variációt küldtek a szövegekből, közmondásokból.

Szinte minden megfejtés hibátlan lett volna, ha nem csúsznak elírások a levelekbe. (Pl. Sok gyerek közt elvész a baba.) Lám, az ellenőrzés nem csak a matematikában fontos.

Reméljük, hogy valamennyien jártasabbá váltak a szövegek, közmondások világában, s akkor már megérte velünk játszani.

A nyertesek: **Bani-Akoto Anna** (Dr. Kemény Ferenc Általános Iskola, Eger), **Gulyás Marcell** (Dr. Kemény Ferenc Általános Iskola, Eger), **Nátt Kata** (Markaz), **Ozsváth Mária Hajnalka** (Tasnád, Románia), **Somogyi Anett** (Nyíregyháza). Gratulálunk a szerencséseeknek, de a többi megfejtőnknek is!

Az Álbölcsességek rejtvény egyik lehetséges megoldása a következő:

1. A rest kétszer fárad. 2. Iszik, mint a kefekötő. 3. Veri az ördög a feleségét. 4. Sok baba közt elvész a gyerek. 5. Egy gyékényen árulnak. 6. Nagy gyökeret ránt. 7. Gyenge, mint a harmat. 8. Az nevet, aki utoljára nevet. 9. Csengős macska nem fog egeret. 10. Fejétől búzlik a hal. 11. Kecskére bízta a káposztát. 12. Nyakába szakadt (valami). 13. Sok lúd disznót győz. 14. Hasára süt a nap. 15. Csörög a szarka, vendég jön. 16. Alig áll a lábán. 17. Ki a tolvajt védi, maga nagyobb tolvaj. 18. Itatja az ereket. 19. Bolond lyukból bolond szél fúj. 20. Rendszerben van a szénája. 21. Rájár a rúd. 22. Könnyű Katát táncha vinni. 23. Hamar munka ritkán jó. 24. Késő bánat eb gondolat. 25. Elhúzták a nótáját.

És most lássuk a medvét, azaz az új feladványt! A címe: Betűmozaik. A meghatározások alapján válassza ki a szavakból a szükséges betűket. Egyet, kettőt, hármat, négyet – ezt Önnek kell eldöntenie. (Példa: szívárvány közepe – kiemelhetem az *árv, ár, vár, várv* betűcsoportot a *szívárvány* szóból.)

Ha jól dolgozott, akkor az összeadások eredménye minden esetben egy értelmes magyar szó. A keresett szavakhoz nem adunk meghatározást, de az egyenlőségjel után odaírjuk, hogy hány betűjegyből áll a mozaikokból összeillesztett szó, a megfejtés.

1. kabaré közepe + póráz vége + dada fele + bika eleje + tollas közepe + egér eleje + kel közepe + tető vége = 16

2. vagon vége + dolmány eleje + lakat vége + iskolást közepe + avat közepe + sóhaj eleje = 14

3. halmaz fele + málna vége + takaró eleje + katlan közepe + angol eleje + eső közepe + ágya fele = 14

4. énekel vége + teke eleje + költő vége + kaszál vége + lomha eleje + ásás fele = 14

5. virág vége + irodalom fele + lohad vége + járatlan eleje + mulat vége = 15

6. virul eleje + jóság vége + fekete közepe + kevert vége + mész vége + etetők közepe = 14

A megfejtéseket **2012. március 31-ig** várjuk a következő címre: Jókai Mór Gimnázium, Parlando szakkör, 2900 Komárom, Táncsics M. u. 32. A helyes megfejtést beküldők közül öten könyvjutalomban részesülnek.